

PK-YRITYSBAROMETRI KEVÄT 2018

Sisällys

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
1. AINEISTO	6
2. PK-YRITYKSET KANSANTALOUDESSA	9
3. SUHDANTEET	10
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	10
3.2 Liikevaihto	12
3.3 Kannattavuus	13
3.4 Vakavaraisuus	14
3.5 Investoinnit	15
3.6 Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys	16
3.7 Henkilökunnan määrä	17
3.8 Vienti ja liiketoiminta ulkomailla	18
3.9 Tuonti	19
3.10 Tuotantokustannukset	20
3.11 Inflaatio-odotukset	21
4. PK-YRITYSTEN KEHITTYMINEN JA KANSAINVÄLISTYMINEN	22
4.1 Kasvu	22
4.2 Uusiutuminen	24
4.3 Kansainvälistyminen	26
5. TOIMINTAYMPÄRISTÖ	28
5.1 Pk-yritysten rahoitus	28
5.2 Maksuvaikeudet	34
5.3 Työllistäminen ja osaavan työvoiman turvaaminen	35
5.4 Suhdannotilanteeseen sopeutuminen ja kehittämisen haasteet	38
5.5 Omistajanvaihdokset	40
5.6 Tekoälyn hyödyntäminen	41
6. YHTEENVETO ALUEELLISISTA TULOKSISTA	42
PK-YRITYSBAROMETRIN ALUEJAKO	44

PK-YRITYSBAROMETRI

Kustantaja:
Suomen Yrittäjät ry
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221

TÄMÄN RAPORTIN OVAT LAATINEET SUOMEN YRITTÄJIEN:

- pääekonomisti **Mika Kuismanen**
- ekonomisti **Petri Malinen**
- ekonomisti **Sampo Seppänen**

Julkaisun ulkoasu ja taitto:
graafinen suunnittelija Lea Hult, Aste Helsinki Oy

Esipuhe

Suomen Yrittäjät, Finnvera sekä työ- ja elinkeinoministeriö tekevät kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä. Kevään 2018 Pk-yritysbarometri perustuu 4 800 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä.

Raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia ja kehitystä, kasvua ja uusiutumista, kansainvälistymistä, työvoiman saatavuutta sekä investointeja ja rahoitustilannetta. Barometri julkistetaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raportteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimialoitain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Aueraportteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Helsingissä 15.2.2018

Mikael Pentikäinen
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Ilona Lundström
osastopäällikkö
työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Pienten ja keskisuurten yritysten odotukset lähiajan suhdannekehityksestä ovat vaimentuneet viime syksystä. Muutokset pk-yritysten suhdanneodotuksissa ovat syksyn 2017 barometriin verrattuna kuitenkin vähäiset. Kansantalouden kasvun painotuksessa aiempaa enemmän vieniin, suhdannenäkymien saldoluku laski kolmella yksiköllä. Pk-yritysten suhdanneodotuksissa huippu näyttäisi olevan ohitettu.

Suhdannenäkymien muutokseen vaikuttaa viennin painottumisen lisäksi se, että yksityisen kulutuksen ja erityisesti rakennusinvestointien määrän oletetaan vähenevän. Tätä kehitystä kiihdyttää kotitalouksien voimakas velkaantuminen. Lisäksi vähitellen liikkeelle lähtevä inflaatio leikkaa kulutusmahdollisuuksia.

Pk-yrityksistä 43 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja kahdeksan prosenttia uskoo niiden heikkenevän. Toimialoitain tarkasteltuna suurin muutos tapahtui rakentamisessa. Myös teollisuudessa ja palveluissa tapahtui negatiivinen muutos. Korkein saldoluku on teollisuudessa ja rakentamisessa. Palvelujen odotukset ovat lähes yhtä hyvät kuin teollisuudessa ja rakentamisessa. Vaimeinta kehitys on kaupan alalla, mutta odotukset eivät merkittävästi laskeutuneet edellisestä barometristä. Kaupan alalla tilannetta kuvaava saldoluku on edelleen hieman muita toimialoja heikompi.

Liikevaihdon kasvu hiipuu eikä investoinnit lähde liikkeelle

Pk-yritysten odotukset liikevaihdon kehityksestä vastaavat pitkälti yleisiä suhdanneodotuksia. Saldoluku säilyi samalla tasolla kuin syksyn barometrissa, ja sai arvon 39. Tämä on lähellä hyvän talouskehityksen pitkäaikaista keskiarvoa.

Kannattavuusodotukset ovat pk-yrityksissä lievästi piristyneet samaan aikaan kun talouskasvu on jatkunut. Talouden voimakkaasta kasvusta huolimatta saldoluku ei noussut keväästä kuin yhdellä yksiköllä, ollen nyt 26. Odotukset kannattavuudesta alkavat vähitellen normalisoitua, mutta ne eivät vielä ole saavuttaneet hyvien taloudellisten olojen tasoa, joka on 30 yksikön luokkaa.

Arviot pk-yritysten investointien lähiajan kehityksestä ovat positiiviset mutta edelleen hyvin alhaiset. Reilut kaksi vuotta jatkuneen myönteisen kehityksen seurauksena kaikkien toimialojen investointien saldoluku on positiivinen ja saldoluku pää-

tyi lukemaan neljä. Muutosta syksystä ei tapahtunut. Investointien heikko kehitys kertonee pk-yritysten heikosta uskosta talouden pidemmän aikavälin kehitykseen.

Pk-yrityksiin syntyy uutta työtä hitaasti

Taloudellisten olojen paraneminen ei näy välittömästi yhtä suurena muutoksena pk-yritysten henkilöstöodotuksissa, koska yritykset ovat sennitelleet heikon taloustilanteen yli ja pitäneet kiinni henkilöstöstään. Talouden kasvu näkyy vähitellen odotuksissa henkilökunnan määrästä.

Odotusten saldoluku 17 alkaa vähitellen lähestyä normaalia pitkän aikavälin tasoa. Saldoluku nousi syksystä ainoastaan yhden yksikön. Edelleenkin suuri enemmistö eli noin 70 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen henkilömääränsä. Työllistämismahdollisuuksia vaikeuttaa osaltaan se, että palkkojen odotetaan nousevan hieman nopeammin kuin lopputuotehintojen.

Kasvua innovaatioyhteistyöstä, kansainvälistymisestä ja tekoälystä

Kasvavat, innovatiiviset yritykset ovat tärkeitä kansantalouden kasvulle ja työllisyydelle. Talouskasvun kiihtymisestä huolimatta voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuus ei ole kääntynyt kasvuun. Kasvuhakuisten yritysten määrä on parin viime vuoden aikana noussut noin viidellä prosentilla. Huomionarvoista on kuitenkin nousuvauhdin tasaantuminen huolimatta kansantalouden nopeasta kasvusta.

Yritystoiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi on tärkeä huolehtia reaalisesta kilpailukyvästä. Pk-yritykset hakevat menestystä ja kilpailuetua useasta lähteestä. 76 prosenttia yrityksistä on investoinut esimerkiksi tietotekniikkaan, ohjelmistoihin tai koneisiin ja laitteisiin viimeisen 12 kuukauden aikana. Miltei 60 prosenttia yrityksistä on kouluttanut henkilöstöään.

Nopea teknologinen kehitys korostaa valmiuksia uudistua. Uudet ideat ja innovaatiot syntyvät yhä useammin erilaisissa verkostoissa. Noin viidennes pk-yrityksistä huolehtii reaalisesta kilpailukyvästä tekemällä yhteistyötä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa. Suosituin yhteistyön muoto on koulutusyhteistyö, jota harjoittaa lähes puolet näistä yrityksistä. Lähes kolmannekselle yhteistyömuoto korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa on innovaatiot ja niihin liittyvä kehitystyö.

Kansainvälistyminen on keskeinen kasvun väylä.

Pk-yritykset ovat sisäistäneet tämän näkökulman yhä paremmin. Jo 22 prosentilla pk-yrityksistä on kansainvälistä liiketoimintaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa on noin 62 000 pientä ja keskisuurta yritystä, jotka vievät tavaroita tai palveluja tai harjoittavat muuten liiketoimintaa ulkomailla. Tämä määrä on ollut nousussa.

Pienille ja keskisuurille yrityksille kansainvälistyminen on merkittävä askel kohti uutta. Uusille markkina-alueille meneminen edellyttää halua ottaa riskejä sekä mahdollisuutta uusiin rahoitusjärjestelyihin. Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan yleisimmin laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Näin on tehnyt 55 prosenttia pk-yrityksistä. Määrä on onneksi ollut viime vuosien aikana laskussa.

Pieni edelläkävijöiden joukko pk-yrityksistä hakee kasvua hyödyntämällä tekoälyä yritystoiminnassa. Laajimmin sitä hyödynnetään palvelusektorilla. Teollisuudessa tekoälyä ei ole vielä juuriakaan käytössä, mutta kokeilut ja pilotointi ovat siellä yleisiä. Tekoälyalustat ovat suosituimpia tekoälyn hyödyntämisen tai kokeilun muotoja. Puheeseen ja kieleen liittyvät ratkaisut sekä asiakaspalvelurobotit ovat keskeisiä käytössä olevia tekoälyn muotoja.

Pk-yritysten rahoituksen normalisoituminen ei ole hävittänyt pullonkauloja

Pankkitoiminnan tiukka sääntely ja siitä osittain seurannut yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisessa rahoituksessa. Barometrin mukaan harvemmalla kuin joka toisella yrityksellä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Ulkoisen rahoituksen käyttö on kuitenkin kääntynyt hienoiseen kasvuun.

Vaikka suurimpien muutosten yritysrahoituksen saatavuudessa pitäisi ainakin hetkellisesti olla takana, rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi hieman kiristyneen. Reilut 40 prosenttia barometrin vastaajista raportoi, että luottopolitiikka on edelleen kiristynyt.

Lähes joka kymmenes pk-yritys kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on suuri verrattuna siihen, että rahoitusta hakeneista yrityksistä ainoastaan kolme prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että merkittävä osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä jättää hakematta sitä.

Hyvän talustilanteen ja koko talouden inves-

tointitarpeen siivittämänä pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana hieman enemmän kuin edellisen barometrin aikaan. Nyt 24 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta.

Rahoituksen ehtoilla ja saatavuudella on suora vaikutus siihen, miten yritykset kykenevät toteuttamaan erilaisia hankkeita. Pk-yrityksistä joka seitsemännellä jäi tärkeitä investointi-, kehitys-, markkinointi- tai muita hankkeita toteutumatta rahoituksen heikon saatavuuden vuoksi.

Yritysrahoituksen rakenne muuttuu hyvin hitaasti. Pankkikeskeisyys on pk-yritysten rahoituksessa edelleen yleistä. Finnveran rooli pankkilainojen vaihtoehtona ja täydentäjänä on säilynyt lähes ennallaan. Viidennes rahoituksen hakemista suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen.

Suhdanteisiin sopeutuminen on vaihtunut työvoiman puutteeseen

Parantanut suhdannetilanne näkyy pk-yritysten sopeuttamisen tarpeen vähentymisenä. Erityisesti teollisuudessa tarve on vähentynyt selvästi. Myös kaupassa ja palveluissa sopeuttamistoimia suunnitellaan entistä vähemmän.

Erityisesti voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset ovat törmänneet työvoiman heikkoon saatavuuteen. Yli puolet yrityksistä kokee osaavan ja yrityksen tarpeita vastaavan työvoiman saatavuuden rajoittavan jossain määrin kasvua. Yhteensä 14 prosenttia pitää tätä merkittävänä kasvun esteenä.

Työn sivukulujen suuruus ja työvoiman yleinen saatavuus ovat myös tekijöitä, jotka selvästi estävät yrityksiä palkkaamasta lisää henkilökuntaa. Tämä ongelma korostuu erityisesti kasvuhaluisten yritysten kohdalla.

Onnistunut omistajanvaihdos on mahdollisuus

Jokainen yrittäjä joutuu jossakin vaiheessa pohtimaan, mitä yritykselle tapahtuu, kun itse ei enää aktiivisesti pyöritä sitä. Lähes 40 prosenttia yrityksistä harkitsee yrityksestään luopumista seuraavan 10 vuoden aikana.

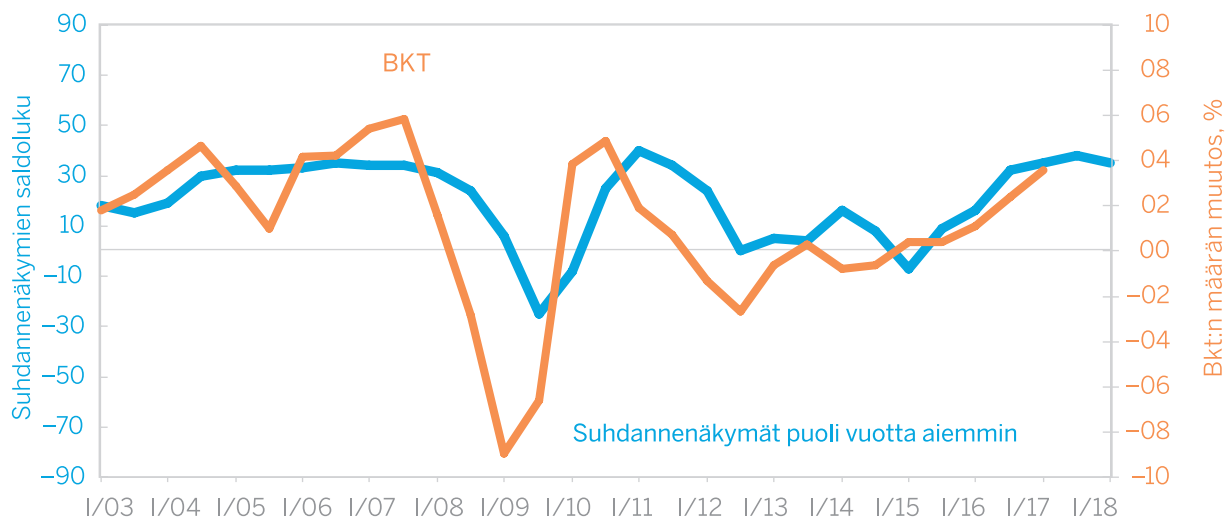
Liiketoiminnan siirtäminen yrityskaupan, sukupolvenvaihdoksen tai muun omistajanvaihdoksen kautta luo yrityksen toiminnalle mahdollisuuden jatkaa. Omistajanvaihdoksessa tarve ulkopuoliselle rahoitukselle on suuri, sillä 80 prosenttia toimijoista tarvitsisi laajentumiseensa rahoitusta ulkoisesta lähteestä.

1. Aineisto

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keski suurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan vaikuttavien taloudellisten tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannekysymysten lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta ja uusiutumista.

Taloustutkimus Oy toteutti kevään 2018 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä joulukuussa 2017–tammikuussa 2018. Kyselyyn vastasi 4 826 suomalaisen pk-yrityksen edustajaa. Otanta on poimittu kiintiöidyllä satunnaisotannalla Fonecan Kohdistamiskone B2B -yritysrekisteristä ja Suomen Yrittäjien jäsenrekisteristä. Otoksessa on kiin-

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin suhdannenäkymät ja BKT:n määrän muutos

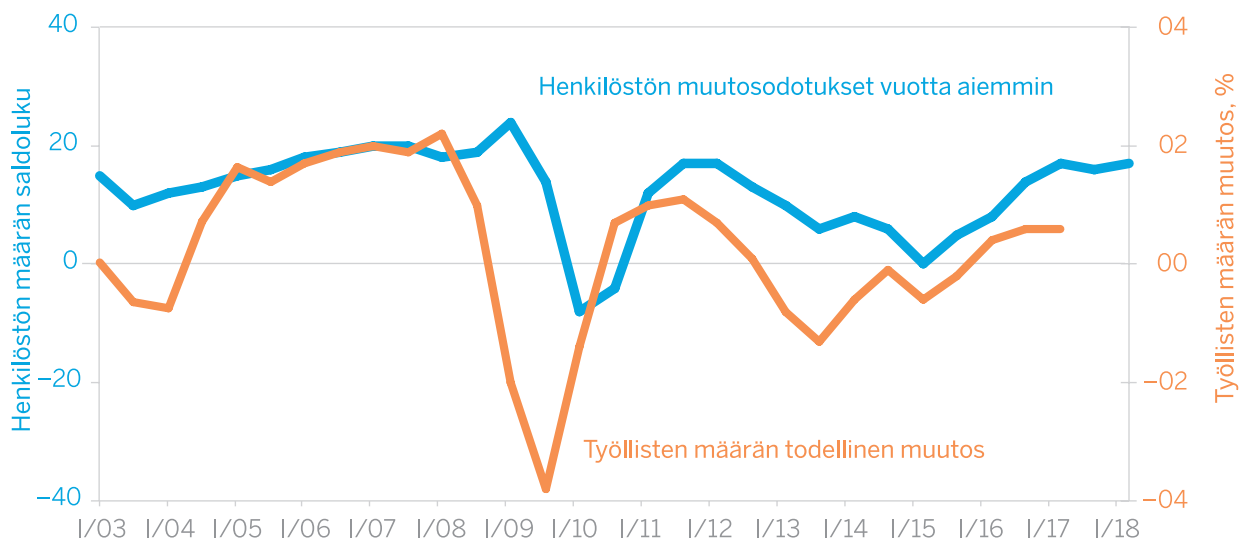
tiöity yritysten toimiala (TOL 2008), kokoluokka ja sijainti. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pienten ja keskisuurten yritysten todellista rakennetta.

Laajalla pk-yritysten odotuksia kuvaavalla aineistolla pyritään ennakoimaan talouden suhdanne-

käänteitä sekä kiinnittämään huomiota niihin talouspolitiikan toimiin, joilla yritysten toimintaedellytyksiin voidaan vaikuttaa.

Barometrin kotimarkkinayrityksiin painottavassa otoksessa pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat yleensä seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten suhdannerytmiä viiveellä.

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin odotukset henkilöstömäärästä ja työllisten määrän muutos

Taulukko 1: Aineiston rakenne

		n=	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	389	8
	Rakentaminen	758	16
	Kauppa	816	17
	Palvelut	2 863	59
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	2 848	59
	5–9 henkilöä	1 013	21
	10–19 henkilöä	483	10
	20–49 henkilöä	338	7
	50+ henkilöä	145	3
LIIKEVAIHTO	alle 0,2 miljoonaa euroa	1 985	41
	0,2–0,49 miljoonaa euroa	879	18
	0,5–0,99 miljoonaa euroa	631	13
	1,0–1,49 miljoonaa euroa	323	7
	1,5–1,99 miljoonaa euroa	208	4
	2,0–4,99 miljoonaa euroa	421	9
	5 miljoonaa euroa tai yli	355	7
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	776	16
	Pääkaupunkiseutu	388	8
	Uusimaa	485	10
	Varsinais-Suomi	464	10
	Satakunta	202	4
	Kanta-Häme	146	3
	Päijät-Häme	171	4
	Pirkanmaa	441	9
	Kymenlaakso	132	3
	Etelä-Karjala	100	2
	Etelä-Savo	128	3
	Pohjois-Savo	180	4
	Pohjois-Karjala	118	2
	Keski-Suomi	215	4
	Etelä-Pohjanmaa	192	4
	Pohjanmaa	142	3
	Keski-Pohjanmaa	58	1
	Pohjois-Pohjanmaa	278	6
	Kainuu	53	1
	Lappi	157	3
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	Ennen 1990	1 072	22
	1990–1999	909	19
	2000–2009	1 258	26
	2010–	1 574	33
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	473	10
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1 802	37
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1 506	31
	Ei kasvutavoitteita	915	19
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	124	3
YHTEENSÄ		4 826	100

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

Tilastokeskuksen tuoreimman Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2016 noin 284 000 yritystä ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja. Edelliseen vuoteen verrattuna yritysten lukumäärä laski noin 250:lla.

Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli vuonna 2016 noin 93,3 prosenttia. Kaikkien pk-yritysten eli alle 250 henkilöä työllistävien yritysten osuus pysyi ennallaan 99,8 prosentissa.

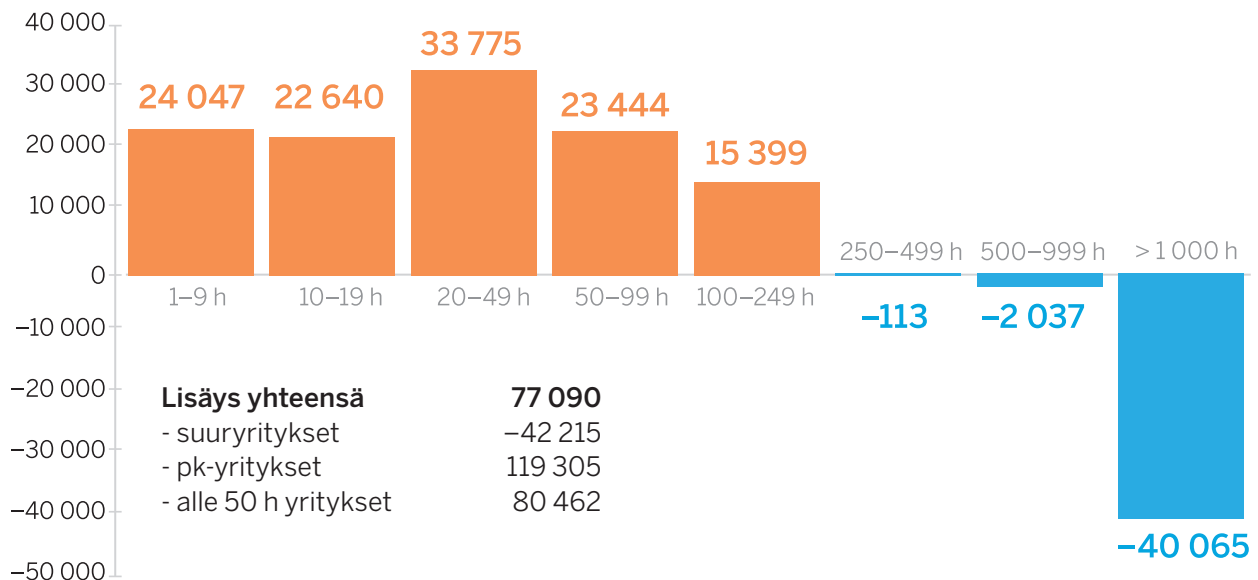
Suomalaisten yritysten liikevaihtoa kertyi toissa vuonna 385 miljardia euroa. Hyvän talouskehityksen seurauksena yritysten yhteenlaskettu liikevaihto kasvoi. Kasvua kertyi edellisestä vuodesta lähes kaksi prosenttia. Pk-sektorin liikevaihto-osuus vuonna 2016 oli 59 prosenttia. Kasvua tässä on yksi prosenttiyksikkö verrattuna edelliseen vuoteen.

Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maa-, metsä-, ja kalatalous) työllistivät toissa vuonna 1 377 000 henkilöä, kun työllisten määrä muunnetaan kokopäiväisiksi työpaikoiksi. Mikroyritysten eli 1–9 henkeä työllistävien yritysten osuus tästä työllisten määrästä oli neljännes ja koko pk-sektorin 65 prosenttia.

Vuosina 2001–2016 työpaikkojen nettolisäys kertyi kokonaisuudessaan pk-yrityksiin. Kaikkein eniten henkilöstön määrä kasvoi mikroyrityksissä.

Sen sijaan suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä yrityksissä henkilöstöä oli vuonna 2016 selvästi vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Suuryritysten työllisten määrän laskua selittää osin monien toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Yritysten henkilömäärien vertailussa on myös huomattava, että kasvaessaan yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen.

Kuva 3: Työllisten määrän muutos erikokoisissa yrityksissä vuosina 2001–2016

Lähde: Tilastokeskus 2016, henkilömäärät muunnettu kokopäiväisiksi työpaikoiksi, pl. maa- metsä- ja kalatalous

3. Suhdanteet

3.1 YLEISET SUHDANNENÄKYMÄT

Muutokset pk-yritysten suhdanneodotuksissa ovat syksyn 2017 barometriin verrattuna heikentyneet hieman. Talous on edelleen kasvu-uralla, mutta kasvun voimakkaimman vaiheen oletetaan olevan takana. Suhdannenäkymien saldoluku laski kolmella yksiköllä. Varovainen odotusten heikkeneminen vastaa hyvin pitkälle yleistä käsitystä talouden kehityksestä. Muutosta selittää osittain myös se, että talouskasvun painopiste on siirtynyt kotimarkkinoilta vientiin. Yksityisen kulutuksen kasvua rajoittaa kotitalouksien velkaantuminen. Lisäksi vähitellen liikkeelle lähtevä inflaatio leikkaa kulutuksen kasvua. Pk-yrityksistä 43 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja kahdeksan prosenttia pelkää niiden heikkenevän. Edellisessä barometrissa parempia suhdanteita ennakoivia oli neljä prosenttiyksikköä enemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia prosenttiyksikön enemmän.

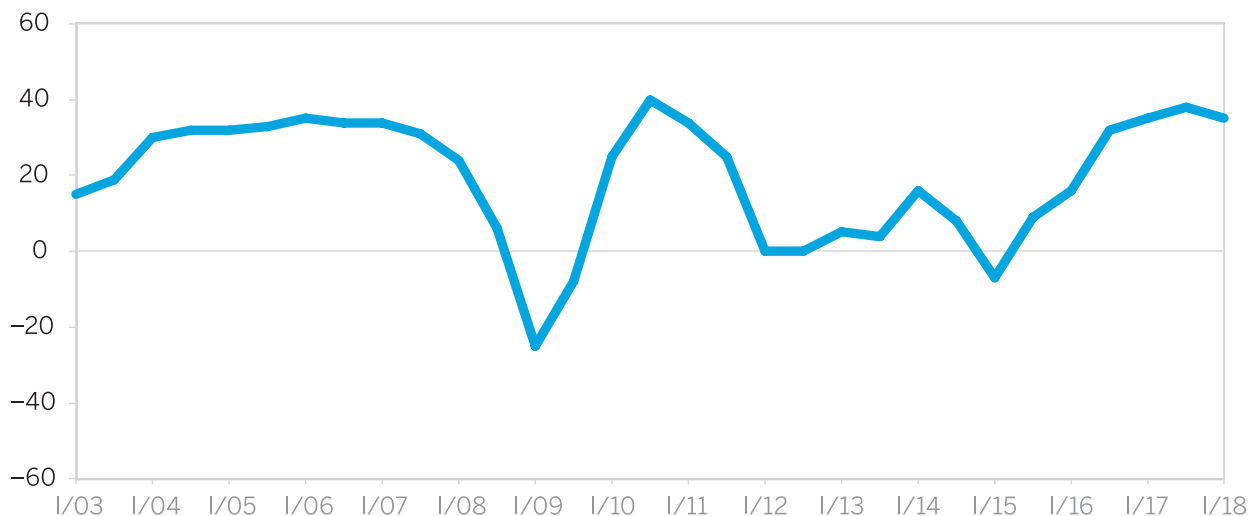
Toimialoittain tarkasteltuna suurin muutos tapahtui rakentamisessa, jonka saldoluku laski neljä prosenttiyksikköä tasolle 40. Myös teollisuudessa ja palveluissa tapahtui negatiivinen muutos. Korkein saldoluku on teollisuudessa ja rakentamisessa. Palvelujen odotukset ovat lähes yhtä hyvät kuin

teollisuudessa ja rakentamisessa. Vaimeinta kehitys on kaupan alalla, mutta odotukset eivät merkittävästi laskeneet edellisestä barometrissa. Kaupan alalla tilannetta kuvaava saldoluku on edelleen hieman muita toimialoja heikompi. Kokonaisuudessaan saldoluku kuitenkin kertoo näkymien parantuneen hieman edellisistä vuosista.

Tuloksissa näkyy talouden hyvä kehitys viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Pk-yritysten suhdannetilanne on kehittynyt positiivisesti. Barometrin vastaajista 50 prosenttia kertoo olosuhteiden olevan paremmat kuin vuosi sitten. Korkea saldoluku on samalla tasolla kuin edellisessä barometrissa. Tilanne on parantunut ennen kaikkea teollisuus- ja rakennusyrityksissä. Teollisuusyrityksistä 48 prosenttia ja rakennusyrityksistä 44 prosenttia sanoo nykytilanteen olevan vuodentakaisista parempi.

Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna tilanne on säilynyt pitkälti samanlaisena kuin edellisessä barometrissa. Hieman suuremmat pk-yritykset ovat lähitulevaisuuden suhteen ainakin jossain määrin optimistisempia kuin mikroyritykset. Kaikkien yritysten odotukset ovat kuitenkin vahvasti positiiviset. Tämä kertoo sen, että talous on edelleen kasvu-uralla.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku */
Kaikki yritykset	43	49	8	35
Toimialoittain				
Teollisuus	47	45	7	40
Rakentaminen	44	52	4	40
Kauppa	43	45	12	31
Palvelut	42	50	8	34
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	84	16	0	84
Kasvuhakuiset	57	39	4	53
Asemansa säilyttäjät	34	55	11	23
Ei kasvutavoitetta	15	72	13	2
Toimintansa lopettavat	3	60	37	-34
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	40	51	9	31
5–9 henkilöä	45	47	8	37
10–19 henkilöä	51	44	5	46
20–49 henkilöä	49	46	5	44
yli 50 henkilöä	44	50	6	38
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1990	36	53	11	25
1990–1999	38	52	10	28
2000–2009	39	52	9	30
2010 jälkeen	54	41	5	49

*/ Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 LIIKEVAIHTO

Odotukset liikevaihdon kehityksestä vastaavat pitkälti yleisiä suhdanneodotuksia. Odotukset ovat saavuttaneet tason, jolla ne ovat olleet pidemmällä aikavälillä. Saldoluku säilyi samalla tasolla kuin syksyn barometrissa, ja sai arvon 39. Tämä on lähellä hyvän talouskehityksen pitkäaikaista keskiarvoa. Korkeimmat odotukset liikevaihdon kasvusta ovat teollisuudessa, jossa saldoluku saa arvon 50. Teollisuuden liikevaihto-odotuksissa näkyy varmasti viennin elpymisen, vaikka saldoluku ei kohonnut. Rakentamisen liikevaihto-odotuksen nousivat edelleen ja saldoluku nousi kaksiyksikköä arvoon 42.

Kokonaisuudessaan pk-yritysten arviot liikevaihdon kehityksestä vaikuttavat olevan aika lähellä

talousennusteita. Tälle vuodelle tehtyjen talousennusteiden mukaan Suomen bruttokansantuotteen kasvun ennustetaan olevan edelleen kohtuullista vahvaa.

Liikevaihto-odotukset ovat korkeimmat suurissa pk-yrityksissä. Erityisen merkittäviä eroja eri kokoluokan yritysten välillä ei ole. Pienimpien, alle viisi henkilöä työllistävien, yritysten näkymät ovat hieman muita heikkomat. Pienemmistä yrityksistä lähes 15 prosenttia uskoo liikevaihtonsa pienenevän seuraavan 12 kuukauden aikana, kun osuus suuremmissa yrityksissä jää noin seitsemään prosenttiin.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	51	38	11	40
Teollisuus	59	32	9	50
Rakentaminen	52	39	10	42
Kauppa	49	38	13	36
Palvelut	50	38	12	38

3.3 KANNATTAVUUS

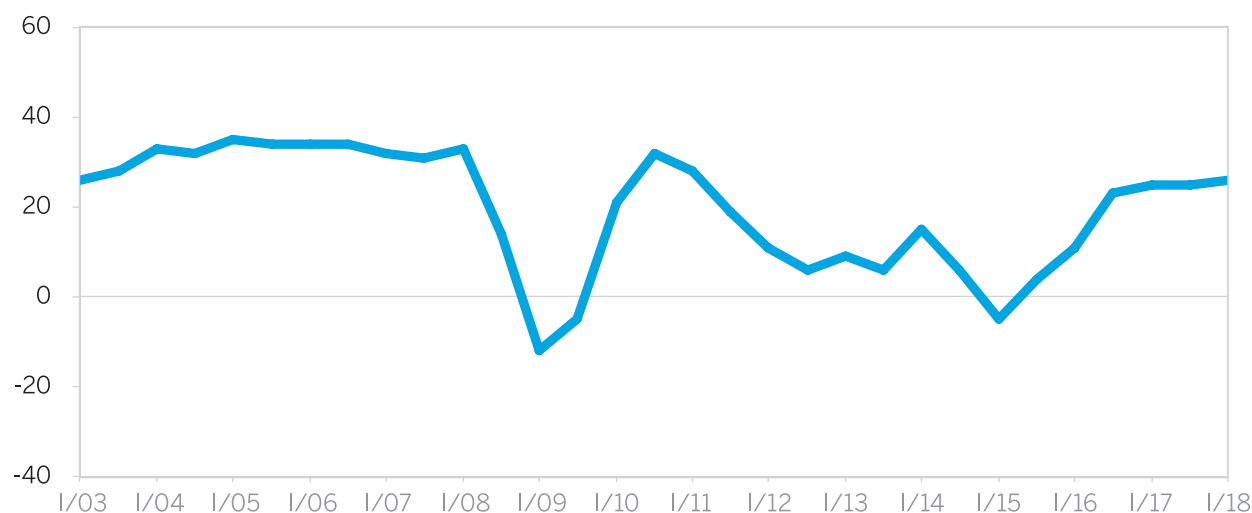
Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat lievästi piristyneet samaan aikaan kun talouskasvu on jatkunut. Talouden voimakkaasta kasvusta huolimatta saldoluku ei noussut keväästä kuin yhdellä yksiköllä, ollen nyt 26. Odotukset kannattavuudesta alkavat vähitellen normalisoitua, mutta ne eivät vielä ole saavuttaneet hyvien taloudellisten olojen tasoa, joka on 30 yksikön luokkaa.

Odotukset ovat kehittyneet teollisuudessa ja muilla toimialoilla eri suuntiin. Samaan aikaan kun teollisuuden odotukset kannattavuuden kehitykset ovat heikenneet lievästi, on muilla toimialoilla kehitys ollut päinvastainen. Erityisesti rakentamisessa kannattavuusodotukset ovat nousseet sel-

västi suhteessa syksyyn. Hyvän kehityksen seurauksena korkeimmat kannattavuusodotukset ovat rakentamisessa, jossa saldoluku nousi neljä yksikköä arvoon 28. Kaupan alan odotukset kääntyivät lievästi positiivisemmiksi viime syksyn tippumisen jälkeen. Kaupan saldoluku nousi syksystä yhdellä yksiköllä lukuun 19.

Kokoluokittain tarkasteltuna suurempien pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat jossain määrin positiivisemmat kuin mikroyritysten. Suurimmista pk-yrityksistä lähes puolet odottaa kannattavuutensa parantuvan, mutta erot eri kokoluokkien välillä ovat tasaantuneet aiemmista vuosista.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	39	48	13	26
Teollisuus	39	48	13	26
Rakentaminen	39	50	11	28
Kauppa	36	47	17	19
Palvelut	40	47	13	27

3.4 VAKAVARAISUUS

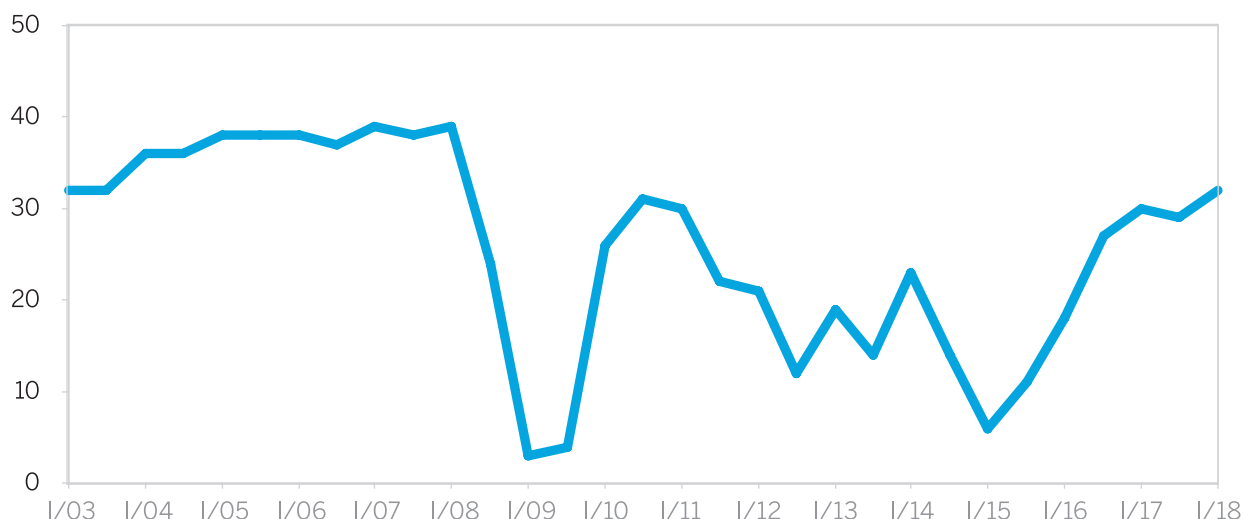
Pk-yritysten odotukset vakavaraisuudesta ovat hienoisessa nousussa. Vaikuttaa siltä, että talouden kasvu on kääntänyt jo hieman hyytymässä olleen vakavaraisuuden paranemisen uudelleen kasvuun. Odotukset siitä, että kannattavuus paransi nopeasti, ovat voimistuneet viimeisen puolen vuoden aikana. Se näkyy myös odotuksissa vakavaraisuuden kehityksestä. Saldoluku kääntyi edellisen barometrin pienen notkahduksen jälkeen lievään nousuun. Tällä kertaa saldoluku sai arvon 32, jossa on nousua edellisestä barometristä kolme yksikköä. Vaikka taso on kohtuullisen hyvä, se on edelleen jonkin verran pitkäaikaisen tason alapuolella.

Positiiviset muutokset koskivat kaikkia toimialoja. Suurin muutos tapahtui rakentamisessa,

jonka saldoluku nousi syksystä viisi yksikköä saaden arvon 34. Kaupan saldoluku on arvolla 29 toimialoista matalin. Kokoluokittain tarkasteltuna erot vakavaraisuudessa ovat selvästi tasaantuneet, vaikka edelleen mikroyritysten odotukset vakavaraisuuden kehityksestä ovat alhaisemmat kuin suuremmilla pk-yrityksillä.

Yrityksen perustamisvuoden perusteella enintään seitsemän vuotta toimineissa yrityksissä odotetaan positiivisempia vakavaraisuuden muutoksia kuin muissa yrityksissä. On kuitenkin huomattava, että barometrissa mitataan vakavaraisuuden muutoksen suuntaa ja voimakkuutta, ei vakavaraisuuden tasoa.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	40	52	8	32
Teollisuus	40	55	5	35
Rakentaminen	41	52	7	34
Kauppa	38	53	9	29
Palvelut	40	52	8	32

3.5 INVESTOINNIT

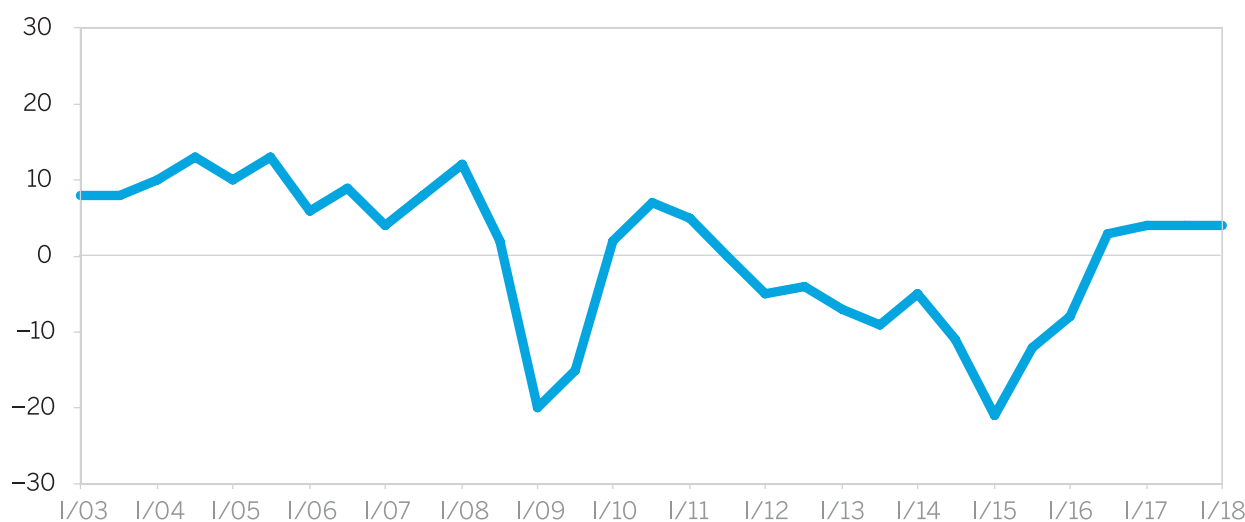
Pk-yritysten arviot investointien lähiajan kehityksestä ovat positiiviset mutta edelleen hyvin alhaiset. Reilut kaksi vuotta jatkuneen myönteisen kehityksen seurauksena kaikkien toimialojen investointien saldoluku on positiivinen. Kaikilla päätoimialoilla on siis nyt enemmän investointejaan lisääviä yrityksiä kuin niitä, joissa investoinnit vähenevät. Saldoluku päättyi lukemaan neljä. Muutosta syksystä ei tapahtunut. Investointien heikko kehitys kertonee pk-yritysten heikosta uskosta talouden pidemmän aikavälin kehitykseen.

Vahvimmat odotukset investointien kasvusta ovat teollisuudessa, jossa kolmannes pk-yrityksistä

suunnittelee kasvattavansa investointeja. Kokonaisuudessaan teollisuuden saldoluku päättyi kuitenkin lievään laskuun. Positiivinen kehitys on ollut voimakkainta palveluissa, jonka saldoluku nousi kaksi yksikköä. Kaupassa joka viides yritys suunnittelee kasvattavansa investointeja seuraavan 12 kuukauden aikana.

Hienoinen pettymys investointiodotuksissa on se, että voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten investointien kehitystä peilaava saldoluku ei ole oleellisesti kohentunut suhteessa edelliseen barometriin. Tämä saattaa kertoa siitä, että kasvuodotukset laskevat.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	60	18	4
Teollisuus	27	56	17	10
Rakentaminen	23	61	16	7
Kauppa	19	63	18	1
Palvelut	22	59	19	3

3.6 INNOVAATIOT SEKÄ TUOTANNON JA TUOTTEIDEN KEHITYS

Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys on välttämätön osa yritysten uudistumista ja kasvua. Yritysten tiukka talous on aiempina vuosina vähentänyt mahdollisuuksia aktiiviseen innovointiin ja tuotekehitykseen. Tämän seurauksena yrityksiin on muodostunut painetta toiminnan kehittämiseen.

Taloustilanteen paranemisesta huolimatta viime syksynä panostukset tippuivat yllättäen. Nyt näyttää kuitenkin, että yritysten tulevaisuuden näkymät ovat sen verran hyvät, että panostuksia innovaatioihin sekä tuotannon ja tuotteiden kehitykseen lisätään jälleen. Tämä näkyy myös barometrin tuloksessa, joka kääntyi syksyn tippumisen jälkeen kasvuun. Entistä useampi pk-yritys aikoo lisätä panostuksia innovaatioihin sekä tuotannon

ja tuotteiden kehitykseen. Edelleen toki suuri enemmistö barometrin vastaajista ilmoittaa pitävänsä tuotekehityksensä nykyisellään ja ainoastaan vajaa kymmenes aikoo vähentää niitä.

Saldoluku nousi syksystä kaikilla muilla toimialoilla, paitsi teollisuudessa. Tätä voidaan pitää josain määrin huolestuttavana, koska teollisuudessa tuotekehityksen merkitystä on totuttu pitämään erityisen suurena. Teollisuuden negatiivinen kehitys ei onneksi ollut voimakasta, mutta laskua kertyi kaksi yksikköä. Rakentamisessa ja erityisesti kaupassa on nähtävissä selvä positiivinen muutos innovaatioiden ja tuotekehityksen näkymiin. Näillä toimialoilla saldoluku kääntyi selvään kasvuun. Palvelujen saldoluku ei muuttunut syksystä.

Kuva 9: Innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	31	61	8	23
Teollisuus	38	56	6	32
Rakentaminen	26	65	9	17
Kauppa	29	63	8	21
Palvelut	32	61	7	25

3.7 HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ

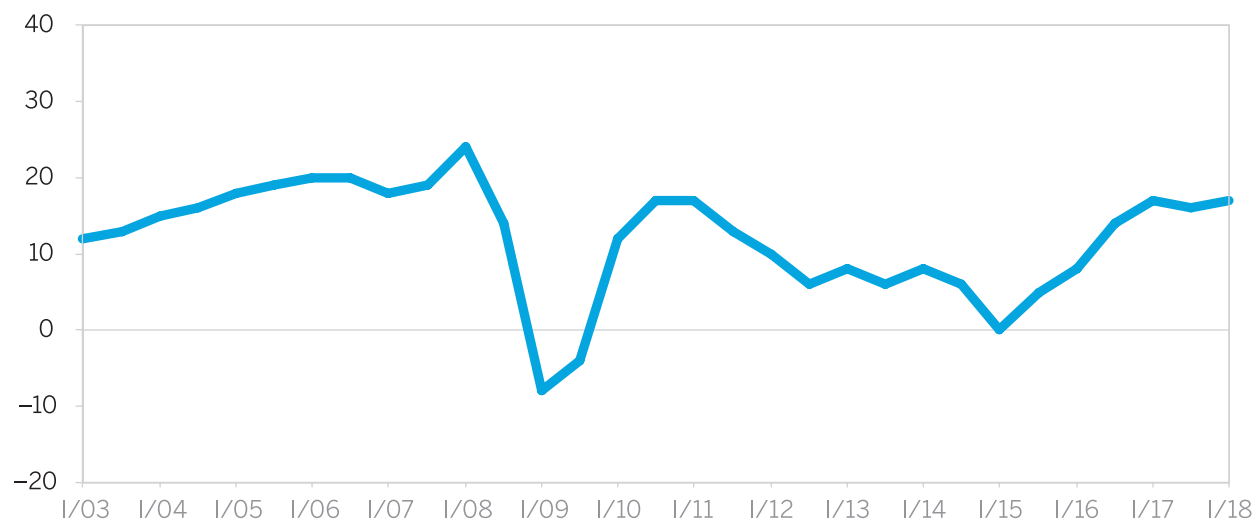
Pk-yritykset sinnittelivät heikon taloustilanteen yli pitämällä kiinni henkilöstöstään. Tämän seurauksena taloudellisten olojen paraneminen ei ole välittömästi näkynyt yhtä suurena muutoksena henkilöstöodotuksissa. Talouden jatkuneen kasvun voisi kuitenkin olettaa vähitellen näkyvän entistä positiivisemmin myös odotuksissa henkilökunnan määrästä. Barometrin tulos oli pieni pettymys, vaikka odotusten saldoluku 17 alkaa vähitellen lähestyä normaalia pitkän aikavälin tasoa. Saldoluku nousi syksystä ainoastaan yhden yksikön. Edelleenkin suuri enemmistö eli noin 70 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen henkilömääränsä.

Rakentamisessa ja teollisuudessa työllisyysnäköymät ovat hieman paremmat kuin muilla toi-

mialoilla. Uskosta kasvun jatkumiseen kertoo se, että kaikilla toimialoilla odotetaan, että työvoiman määrää voidaan edelleen lisätä. Kaupassa näköymät ovat edelleen hieman heikommät kuin muilla toimialoilla, mutta kuitenkin selvästi positiiviset. Teollisuudessa odotukset ovat nousseet eniten, viisi yksikköä syksystä.

Kokoluokittain tarkasteltuna tilanne on jakautunut, vaikka erot ovatkin hieman pienentymään päin. Kaikissa kokoluokissa odotetaan, että henkilö-kuntaa voi palkata lisää, mutta suuremmissa yrityksissä odotukset ovat selvästi positiivisemmat kuin pienissä. Saldoluku vaihtelee pienimpien pk-yritysten kymmenestä suurien pk-yritysten 36:een.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	23	71	6	17
Teollisuus	35	58	7	28
Rakentaminen	29	64	7	22
Kauppa	19	74	7	12
Palvelut	22	72	6	16

3.8 VIENTI JA LIKETOIMINTA ULKOMAILLA

Ulkomaankaupan odotuksista kysyttiin yrityksiltä, jotka harjoittavat suoraa vientiä tai tuontia. Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavia pk-yrityksiä on 22 prosenttia barometrin vastaajista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa on noin 62 000 pientä ja keski suurta yritystä, jotka vievät tavaroita tai palveluja tai harjoittavat muuten liiketoimintaa ulkomailla. Tämä määrä on noussut merkittävästi viime vuosien aikana.

Suora vienti on yleisin kansainvälistymisen muoto. Sitä on yli puolella kaikista vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä. Noin kuudesosalla yrityksistä on ulkomainen tytär-

yritys tai yhteisyritys. Näistä kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä joka neljännellä kansainvälinen toiminta muodostaa pääosan yrityksen kokonaistoiminnasta.

Vientiodotuksissa ja toteutuvan viennin määrässä muutokset ovat usein nopeita ja jyrkkiä. Suomen viennin positiivinen kehitys näkyy myös pk-yritysten odotuksissa viennin arvon muutoksesta. Tämän barometrin mukaan suoraa vientiä harjoittavat yritykset odottavat viennin kasvavan selvästi seuraavan vuoden aikana. Odotukset viennin kehityksestä ovat vahvat kaikilla päätoimialoilla.

Taulukko 9: Yritysten liiketoiminta ulkomailla

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla	22	47	11	27	19

Taulukko 10: Viennin tai liiketoiminnan muodot yrityksillä, joilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla*/

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa vientiä	54	78	42	59	46
Lisensointi- tai franchising-toimintaa	7	11	12	3	6
Palkka- tai sopimusvalmistusta	8	12	9	13	5
Ulkomainen yhteisyritys tai tytäryritys	15	16	11	15	14
Muu	35	16	38	28	44

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 11: Suoraa vientiä harjoittavien yritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	61	35	4	57
Teollisuus	64	34	2	62
Rakentaminen	69	25	6	63
Kauppa	58	35	7	51
Palvelut	60	37	3	57

3.9 TUONTI

Suoraa tuontia harjoittaa joka viides pk-yritys. Osuus on jonkin verran vähäisempi kuin viennissä, vaikka merkittävä osa kaupan pk-yrityksistä hankkii myytävät tuotteensa itse ulkomailta. Viimeksi kuluneen vuoden aikana tilanne tuontikaupassa on säilynyt melko vakaana, vaikka pieniä toimialoittaisia eroja on ja kokonaismäärä on hienoisessa kasvussa.

Samoin kuin viennissä, myös tuonnissa odotuk-

set kehityksestä ovat myönteiset mutta säilyneet hieman varovaisempina kuin viennin kehityksessä. Tuontiodotusten saldoluku on kuitenkin selvästi positiivinen; tuonnin kasvuun luottaa hieman alle 40 prosenttia tuontiyrityksistä. Kaupassa ja rakentamisessa odotukset ovat hieman muita toimialoja positiivisemmat ja hieman yllättäen palveluissa vastaavasti hieman muita varovaisemmat.

Taulukko 12: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tuontia	19	43	11	45	10

Taulukko 13: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	40	49	11	29
Teollisuus	33	53	10	23
Rakentaminen	48	38	11	37
Kauppa	45	43	9	36
Palvelut	32	52	13	19

3.10 TUOTANTOKUSTANNUKSET

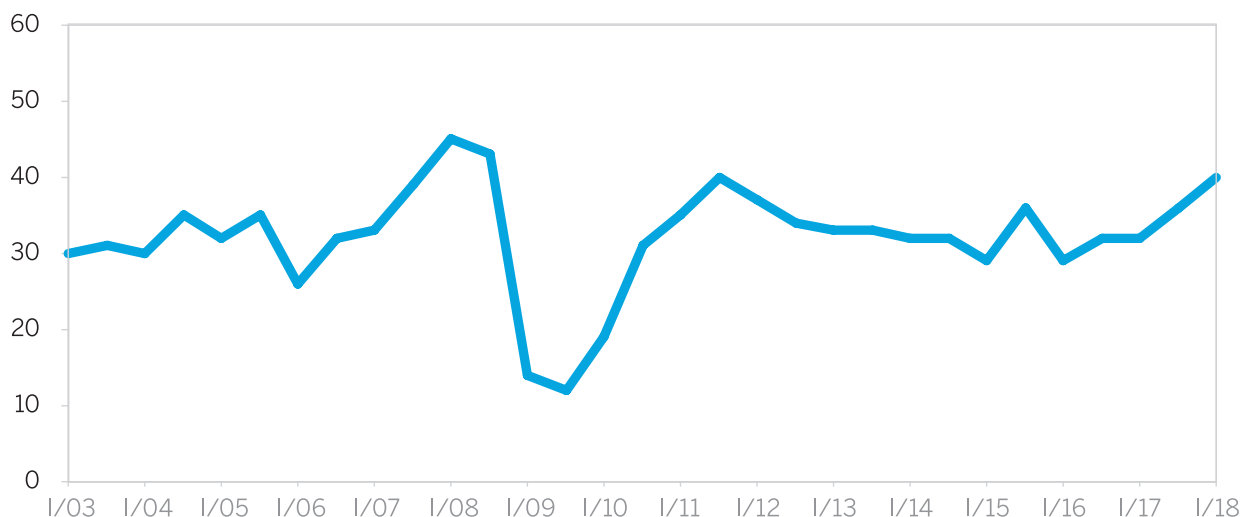
Tuotantokustannusten lasku on pk-yrityksissä poikkeuksellista, ja tästä syystä odotusten saldoluku pysyy korkeana. Samoin erot toimialojen välillä ovat yleensä pieniä. Niin on tälläkin kertaa, vaikka lievää hajonnan kasvua on havaittavissa.

Kokoluokittain tarkasteltuna pienin saldoluku on alle viiden hengen yritysten ryhmässä. Näillä yrityksillä kustannukset ovat muita yrityksiä tiukemmin yhteydessä yrittäjän omaan palkkaan. Vähintään kymmenen henkeä työllistävästä ja sitä suu-

remmistä yrityksistä jo yli 50 prosenttia arvioi tuotantokustannustensa edelleen kohoavan.

Haastavaksi nykytilanteen tekee se, että tuotantokustannusten arvioidaan kasvavan ja olevan samaa tasoa kuin viime vuosikymmenen puolivälissä erittäin vahvan talouskehityksen oloissa. Nyt samankaltaiseen kustannusnousuun joudutaan sopeutumaan ainakin toistaiseksi vaisumman kysynnän ja kannattavuuden oloissa.

Kuva 11: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 14: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	45	50	5	40
Teollisuus	55	42	3	52
Rakentaminen	53	42	5	48
Kauppa	47	48	5	42
Palvelut	40	55	5	35

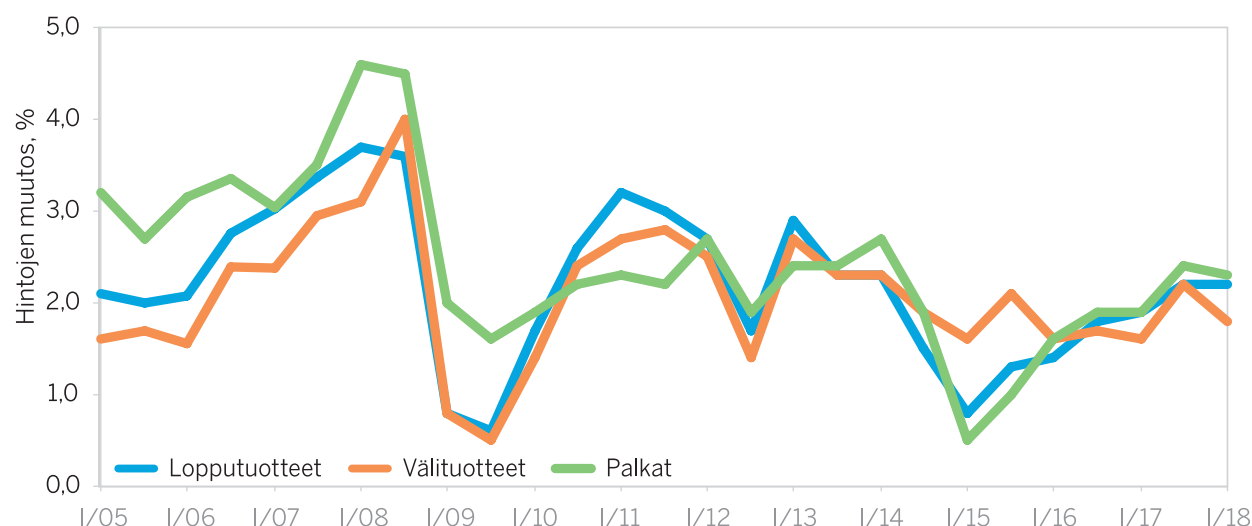
3.11 INFLAATIO-ODOTUKSET

Pk-yritysten hintaodotuksissa näkyy, että omien myytävien tuotteiden ja palvelujen hinnoitteluväri on hiukan parantunut. Yritysten myymien lopputuotteiden hintojen arvioidaan seuraavien 12 kuukauden aikana nousevan 2,2 prosenttia. Tältä osin hintaodotukset ovat säilyneet edelliseen barometrin tasolla.

Tilanteen haastavuudesta kertoo se, että palkkojen odotetaan nousevan hieman nopeammin kuin lopputuotehintojen. Positiivista tilanteesta

on kuitenkin se, että välituotteiden hintojen oletetaan nousevan hitaammin kuin mitä lopputuotteiden hintojen nousuksi oletetaan. Odotuksissa on kuitenkin toimialoittaista vaihtelua. Teollisuudessa haasteena ovat välituotteet. Kaupassa ongelmaksi uhkaa muodostua sekä välituotteiden että palkkojen hinnannousu. Palveluissa haasteena on palkka-kehitys. Kokonaisuutena tilanteen voidaan katsoa olevan kuitenkin vielä kohtuullinen.

Kuva 12: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 15: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana, %

	Lopputuotteet	Välituotteet	Palkat
Kaikki yritykset	2,2	1,8	2,3
Teollisuus	1,7	2,8	1,9
Rakentaminen	3,0	2,7	1,6
Kauppa	1,8	2,0	2,0
Palvelut	2,2	1,3	2,7

4. Pk-yritysten kehittyminen ja kansainvälistyminen

4.1 KASVU

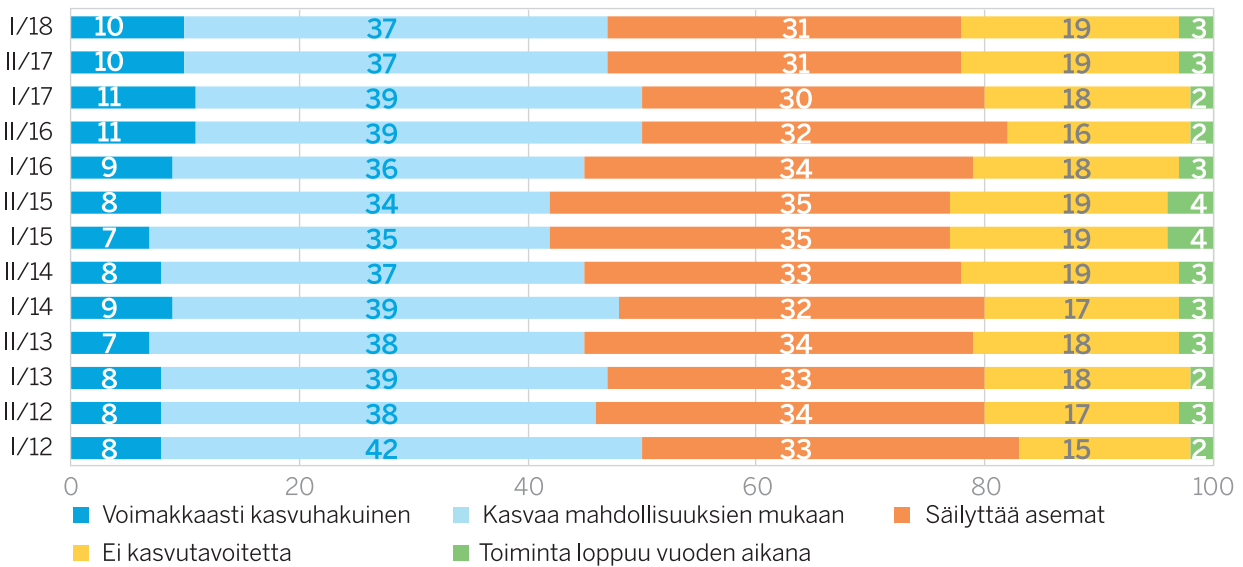
Innovatiiviset kasvuyritykset ovat kansantalouden kasvun kannalta erityisen tärkeitä. Innovatiivisuus tarkoittaa, että esimerkiksi teknologinen kehitys vauhdittuu ja siitä hyötyy yrityksen lisäksi myös muut toimijat. Kasvu on taas tae sille, että työllisyys potentiaalisesti lisääntyy. Suomi tarvitsee lisää työnantajayrityksiä. Kasvu on tärkeää myös paremman kannattavuuden ja kilpailuase- man saavuttamiseksi.

Taloukskasvun kiihtymisestä huolimatta voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten määrä on pysynyt miltei samana viimeisen vuoden aikana. Tässä barometrissa voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yri-

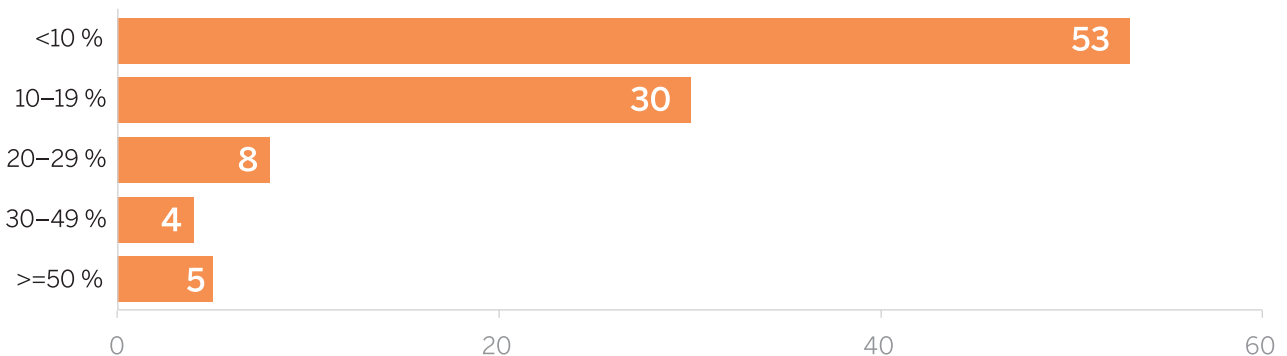
tysten määrä on 10 prosenttia, mikä on sama kuin syksyllä. Vuodentakaisesta laskua on kertynyt prosenttiyksikön verran. 37 prosenttia yrityksistä suunnittelee kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan ja 19 prosentilla ei ole kasvutavoitteita. Kolme prosenttia arvioi toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Noin kolmannes yrityksistä pyrkii säilyttämään nykyisen asemansa. On kuitenkin huomattava, että nykyisen aseman säilyttäminen edellyttää yrityksiltä keskimääräistä kasvua.

Kasvuhakuisten yritysten määrä on parin viime vuoden aikana noussut noin viidellä prosentilla. Huomionarvoista on kuitenkin nousuvauhdin tasaan-

Kuva 13: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

Kuva 14: Liikevaihdon kasvutavoite vuonna 2017, %

tuminen viimeisten kuukausien aikana huolimatta kansantalouden nopeasta kasvusta. Voimakkaasti kasvuhakuisia pk-yrityksiä on hieman alle 30 000, eli lähes saman verran kuin ennen finanssikriisiä.

Teollisuudessa kasvuhakuisuus on voimakasta, sillä 15 prosentilla yrityksistä on tavoite kasvaa selvästi markkinoita nopeammin. Rakennus- alalla kasvutavoitteet ovat edelleen hieman muita päätoimialoja alhaisemmat. Kaupan ja palveluiden toimialalla noin joka kymmenes yritys on voimakkaasti kasvuhaluinen.

Voimakkaimmin kasvua hakevien yritysten määrä korreloi selvästi yrityksen henkilömäärän

kanssa. Mitä suurempi yritys, sitä todennäköisemmin se on voimakasta kasvua tavoitteleva. Luonnollisesti uusilla tai laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa kasvuhakuisuus on yleisempää.

Pk-yritykset asettavat kasvutavoitteensa varsin realistisesti. Hieman yli 80 prosentilla pk-yrityksistä kasvutavoite on alle 20 prosenttia. Viisi prosenttia yrityksistä tavoittelee yli 50 prosentin liikevaihdon kasvua seuraavien 12 kuukauden aikana. Tasan puolet pk-yrityksistä saavutti vuoden 2017 kasvutavoitteen ja 18 prosenttia ylitti sen.

Taulukko 16: Yritysten kasvuhakuisuus, %

	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitetta	Toimintansa lopettava
Kaikki yritykset	10	37	31	19	3
Toimialoittain					
Teollisuus	15	46	26	12	2
Rakentaminen	7	38	32	22	2
Kauppa	11	37	39	10	3
Palvelut	10	36	30	22	3
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	6	32	30	27	4
5–9 henkilöä	11	42	37	9	1
10–19 henkilöä	16	51	26	7	0
20–49 henkilöä	20	43	33	4	0
yli 50 henkilöä	23	53	22	1	0
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	6	35	37	18	3
1990–1999	7	34	34	22	3
2000–2009	9	35	31	23	3
2010 jälkeen	15	43	26	15	2

4.2 UUSIUTUMINEN

Kansantalous kasvaa tällä hetkellä nopeasti verrattuna finanssikriisin jälkeisiin vuosiin. Samalla digitalisaatio ja robotisaatio yhdessä muun teknologisen kehityksen kanssa vaikuttaa yritysten arkeen yhä voimakkaammin. Pk-yritysten on kehityttävä, jotta ne menestyisivät ja pärjäisivät kilpailussa.

Yritykset hakevat menestystä ja kilpailuetua useasta lähteestä. 76 prosenttia yrityksistä on investoinut esimerkiksi tietotekniikkaan, ohjelmistoihin tai koneisiin ja laitteisiin viimeisen 12 kuukauden aikana. Miltei 60 prosenttia yrityksistä on kouluttanut henkilöstöään. Positiivista on se, että viidennes pk-yrityksistä on ottanut käyttöön uusia liiketoimintamalleja ja neljännes uutta teknologiaa.

Nopea teknologinen kehitys korostaa myös tarvetta organisoida työ yrityksen sisällä uudella tavalla. Noin puolessa yrityksistä tällaisiin toimenpiteisiin on ryhdytty esimerkiksi kehittämällä toimin-

tatapoja. Tämä onkin useille yrityksille välttämätöntä, sillä innovaatioiden kansainvälinen ja kansallinen ulottuvuus kietoutuvat yhä tiiviimmin toisiinsa.

Nykyisin uudet ideat ja innovaatiot syntyvät erilaisissa verkostoissa. Keskeistä on osaaminen, joka liittyy toimintaympäristöihin, nopeisiin päätöksiin, markkinointiin ja myyntiin. Noin 35 prosenttia yrityksistä on lanseerannut viimeisen vuoden aikana uusia tuotteita tai palveluita markkinoille.

Edellä kuvattiin yritysten toimintaympäristön muuttumista yhä vaativampaan suuntaan kansainvälistymisen ja nopean teknologisen kehittymisen johdosta. Suomessa suuryritykset ovat perinteisesti tehneet varsin läheistä yhteistyötä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. On luonnollista, että pk-yritysten yhteistyö ei ole ollut yhtä läheistä. Pk-yritysten yhteistyö on etupäässä keskittynyt ammattikouluasteelle.

Taulukko 17: Yritysten tekemät uusiutumistoimet, %, */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Investoinnit	76	77	77	74	76
Uuden henkilöstön palkkaaminen	40	53	50	38	35
Henkilöstön koulutus	58	52	57	56	60
Työn organisointi uudella tavalla	52	57	51	54	51
Uusien tuotteiden tai palveluiden lanseeraaminen	36	41	19	47	37
Laajentuminen uusille markkinoille	25	35	22	23	24
Uusien teknologioiden käyttöönotto	24	25	18	24	26
Uusien liiketoimintamallien käyttöönotto	20	15	15	24	21
Toiminnan laajentaminen uusille toimialoille	17	13	19	15	17

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Pk-yrityksistä 17 prosentilla oli yhteistyötä vuonna 2017 korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa. Yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa oli 12 prosentilla. On luontevaa, että juuri ammattikorkeakoulut ovat luonteva kumppani niiden soveltavan tutkimusagendansa johdosta. Yliopistojen kanssa yhteistyötä teki seitsemän prosenttia yrityksistä ja tutkimuslaitosten kanssa neljä prosenttia. Osa yrityksistä oli luonnollisesti toimintaa useamman toimijan kanssa samanaikaisesti.

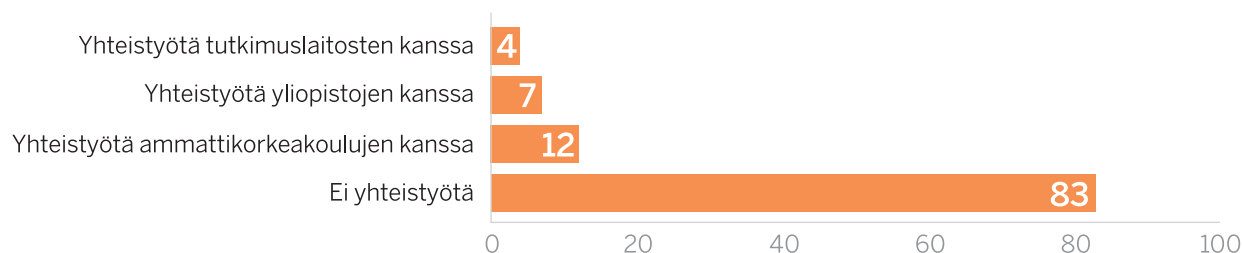
Toimialoista teollisuus erottuu selvästi. Oli kyseessä ammattikorkeakoulu, yliopisto tai tutkimuslaitos, niin teollisuudessa toimivat yritykset olivat aktiivisimpia etsimään yhteistyötä. Luonnollisesti myös yrityksen koko vaikutti; henkilö- ja liikevaihdoltaan suurimmat yritykset tekivät eniten yhteistyötä.

Koulutusyhteistyö oli yleisin yhteistyön muoto.

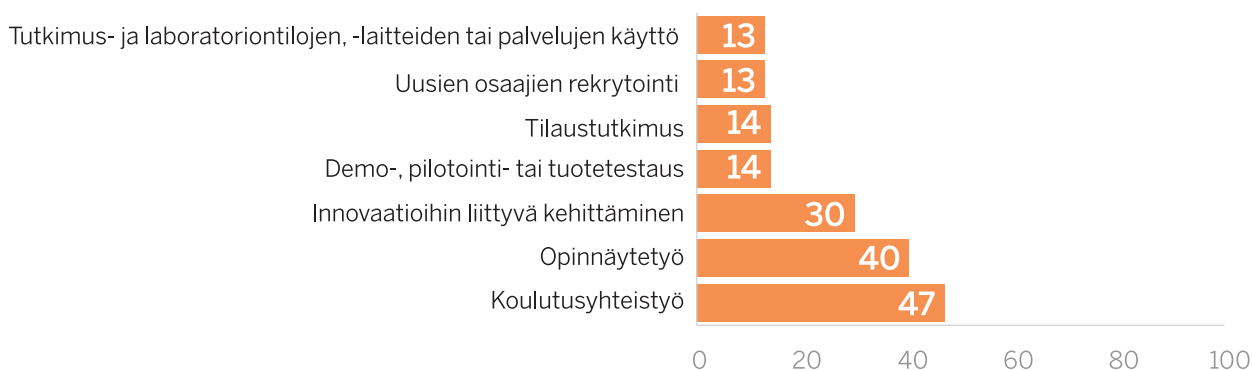
Korkeakoulujen ja yliopistojen kanssa yhteistyötä tehneistä yrityksistä 47 prosenttia toiminnasta keskittyi koulutusyhteistyöhön. Opinnäytetyöt ja innovaatioihin liittyvä kehittäminen olivat seuraavaksi yleisimmät yhteistyömuodot. Tilaustutkimuksen rooli on vielä pk-yritysten keskuudessa varsin vähäistä.

Mitä ja minkälaisia tuloksia pk-yritykset odottavat korkeakoulu-yhteistyöltä? Ylivoimaisesti tärkeintä on tietopohjan ja osaamisen vahvistaminen. Tätä tavoittelee miltei 65 prosenttia yhteistyöhön ryhtyneistä yrityksistä. Yritykset kaipaavat näkemystä tulevaisuuden kehitystrendeistä ja markkinoista sekä toivovat apua uusien teknologioiden, menetelmien ja laitteiden käyttöönottoon. Myös demo-, pilotointi- ja tuotetestaus ovat tärkeitä yhteistyön muotoja.

Kuva 15: Yhteistyö korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, %

Kuva 16: Yhteistyön muoto korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa, %

4.3 KANSAINVÄLISTYMINEN

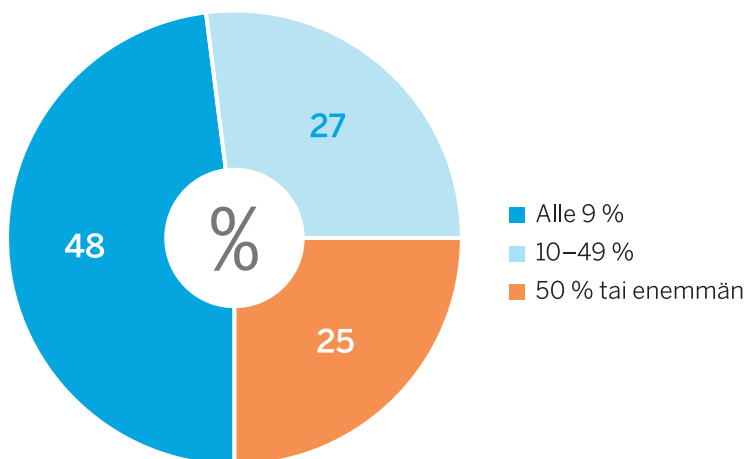
Kansainvälisyys on yhä useammalle pk-yritykselle avain menestykseen. Kansainvälisille markkinoille lähteminen ja siellä menestyminen on suuri panostus pienelle ja keskikokoisellekin yritykselle. Monella toimialalla Suomen kotimarkkinat ovat suhteellisen rajalliset, joten kasvua on haettava ulkomailta. Yhteensä 22 prosentilla pk-yrityksistä on liiketoimintaa ulkomailla. Suoraa vientiä oman myyntikonttorin tai ulkomaisen edustajan kautta on 12 prosentilla pk-yrityksistä. Viennin ja muun kansainvälisen liiketoiminnan osuus vaihtelee paljon eri yritysten ja toimialojen välillä. Teollisuus on toimialoista kansainvälisin. Teollisuudessa suoran viennin ja ulkomaisen liiketoiminnan osuus on selvästi korkeampaa kuin muilla toimialoilla. Myös yrityksen koon kasvaessa kansainvälisyys lisääntyy. Toi-

mialoista rakentaminen keskittyy voimakkaasti kotimaahan.

Voimakkaasti kasvuhaluiset yritykset erottuvat selvästi joukosta kansainvälistymisen suhteen, sillä niistä hieman yli 50 prosenttia hakee kasvua kansainvälisiltä markkinoilta. Kasvuhakuisten yritysten joukossa vastaava osuus on jo selvästi alhaisempi. Voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten joukosta jo yli kolmanneksella on myös suoraa vientiä. Tulokset tukevat sitä, että viennin edistäminen tukee kasvua ja työllisyyttä. Vastaavasti niiden yritysten joukossa, joilla kasvutavoitteita ei ole, alle kymmenen prosenttia on kansainvälistynyt.

Kansainvälistyneistä yrityksistä hieman yli puolella viennin osuus on yli 10 prosenttia koko liikevaihdosta, ja se muodostaa merkittävän osan lii-

Kuva 17: Viennin osuus kokonaisliikevaihdosta, %

ketoiminnasta. Yhteensä 25 prosentilla yrityksistä viennin osuus on yli puolet kokonaisliikevaihdosta, ja siten vientitoiminta on yrityksen ensisijainen liikevaihdon lähde.

Vaikka alle puolella yrityksistä viennin osuus liikevaihdosta jää alle 10 prosenttiin, vaikutus on todennäköisesti näillekin yrityksille liikevaihtosuuttaan merkittävämpi. Erityisesti näin on, jos vientialueen talous kehittyy positiivisemmin kuin päämarkkina-alueella.

Pienille ja keskiuurille yrityksille kansainvälistyminen on merkittävä askel kohti uutta. Uusille markkina-alueille meneminen edellyttää halua ottaa riskejä sekä mahdollisuutta uusiin rahoitusjärjestelyihin. Voimakkaasti kasvuhakuisista yrityksistä liki 75 prosenttia pääsi kansainväliseen kasvutavoit-

teensa tai ylitti sen. Teollisuudessa puolet yrityksistä pääsi tavoitteeseen, mutta myös suuri osa, 35 prosenttia, ilmoitti alittaneensa kansainvälisen kasvutavoitteen. Tämä kertonee markkinoiden kireydestä ja siitä, että kyseisellä toimialalla tavoitteet asetetaan varsin kunnianhimoisesti.

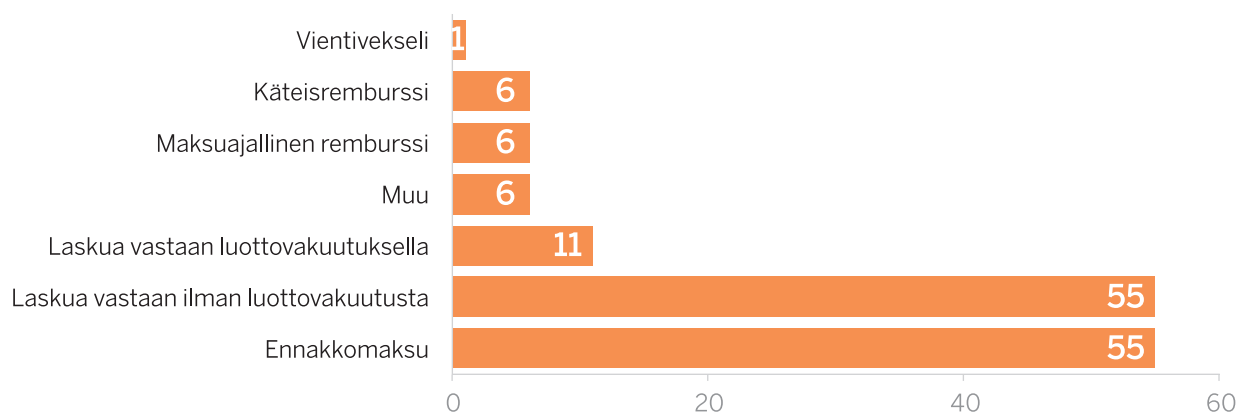
Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan yleisimmin laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Näin oli tehnyt 55 prosenttia pk-yrityksistä. Määrä on ollut viime vuosien aikana laskussa ja erityisesti viimeisen puolen vuoden aikana alenema on ollut voimakasta. Hiukan yli 10 prosenttia on taas vienyt laskua vastaan luottovakuutuksella. Käteisremburssia ja maksuajallista remburssia on käyttänyt kuusi prosenttia yrityksistä.

Kuva 18: Kansainvälisessä kasvussa onnistuminen, %

*/Niistä yrityksistä, jotka ovat kasvuhakuisia tai pyrkivät säilyttämään asemansa.

Kuva 19: Vientikaupan rahoitusinstrumenttien käyttö, %

*/ Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5. Toimintaympäristö

5.1 PK-YRITYSTEN RAHOITUS

Tiukentunut pankkitoiminnan sääntely, normaalia vähäisempi luottojen kysyntä sekä yritysten heikentynyt luottokelpoisuus näkyvät pk-yritysten ulkoisessa rahoituksessa. Barometrin mukaan harvemmallalla kuin joka toisella yrityksellä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa alkuvuoteen ulkoisen rahoituksen käyttö on hieman kasvanut.

Rahoituksen yleinen saatavuus näyttäisi hieman normalisoituneen, koska 28 prosenttia yrityksistä raportoi ottaneensa ulkoista rahoitusta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Muutosta syksystä on kaksi prosenttiyksikköä.

Lähes joka kymmenes pk-yritys kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on suuri verrattuna siihen, että rahoitusta hakeneista yrityksistä ainoastaan kolme prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että merkittävä osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä jättää hakematta sitä. Syynä ovat ensisijaisesti kireät vakuusvaatimukset ja korkea oman pääoman vaatimus.

Rahoituksen käytössä ei ole suurta muutosta yritysten eri kokoluokissa. Osuudet ovat pysyneet lähes entisellään, ja selvästi yleisintä rahoituksen

Taulukko 18: Syyt jättää hakematta rahoitusta, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Rahan korkea hinta	10	9	5	12	10
Kireät vakuusvaatimukset	31	37	46	31	27
Rahoituksen huono yleinen saatavuus	11	5	11	6	13
Vientisaatavien vakuuttamisen vaikeus	1	8	0	0	1
Laina-ajan lyhyys	2	2	6	1	2
Korkea oman pääoman vaatimus	12	12	13	9	13
Muu syy	32	27	19	41	34

Taulukko 19: Ulkoisen rahoituksen yleisyys, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On lainaa rahoituslaitoksista	45	58	55	49	39
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
On lainaa rahoituslaitoksista	37	53	59	59	63

käyttö on suuremmissa, yli 10 hengen pk-yrityksissä. Viidennes aivan pienistä yrityksistä on viimeisen vuoden aikana hankkinut pankki- tai muuta rahoitusta. Tämä osuus on säilynyt samalla tasolla kuin viime syksynä.

Pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana hieman enemmän kuin edellisen barometrin aikaan. Nyt 24 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta, kun loppuvuonna 2017 osuus oli kaksi prosenttiyksikköä pienempi. Kasvu tulee tasaisesti kaikista päätoimialoista. Toimialojen väliset erot eivät ole juuri muuttuneet. Ylei-

simmin rahoitusta aiotaan ottaa teollisuudessa ja rakentamisessa.

Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna aikomuksissa hakea rahoitusta ei ole merkittäviä eroja edelliseen barometriin verrattuna. Suuremmat yritykset aikovat hakea rahoitusta pienempiä enemmän. Myönteistä rahoituksenottamisaikomuksissa on kasvuhakuisten yritysten suurena säilynyt kiinnostus ulkoista rahoitusta kohtaan.

Rahoituksenhakuaikomusten taustalla näkyy talouskasvu ja oletus kasvun jatkumisesta sekä siitä seuraava investointiaktiiviteetin lisääntymi-

Taulukko 20: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Aikoo ottaa rahoitusta	24	33	29	24	21
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Aikoo ottaa rahoitusta	17	29	37	37	45

nen. Näiltä osin näkymät ovat edelleen parantuneet edellisestä barometrista. Näkymien parantumisesta kertoo myös se, että rahoitusta käyttöpääomaksi hakevien osuus on säilynyt alhaisella tasolla. Niistä pk-yrityksistä, jotka aikovat hakea rahoitusta, 11 prosenttia hakee sitä yrityksen heikosta tilanteesta johtuvaksi käyttöpääomaksi.

Kone- ja laiteinvestointeihin rahoitusta aikoo hakea jo 54 prosenttia ulkoisen rahoituksen lisäystä suunnittelevista. Aikomukset ovat lisääntyneet selvästi edelliseen barometriin verrattuna. Positiivista on havaita, että yrityksen kasvu ja kehittämissuunnitelmat ovat merkittäviä syitä hakea rahoitusta.

Talouden koheneminen vaikuttaa yleensä posi-

tiivisesti yritysten kasvuun ja kansainvälistymiseen. Aikaisempaan verrattuna yritysten suunnitelmat kasvu- ja kansainvälistymisrahoituksen hakemisesta eivät kuitenkaan ole lisääntyneet. Päinvastoin niissä on havaittavissa lievää laskua.

Yritysrahoituksen rakenne muuttuu hyvin hitaasti. Pankkikeskeisyys on pk-yritysten rahoituksessa edelleen yleistä. Finnveran rooli pankkilainojen tärkeimpänä vaihtoehtona ja täydentäjänä on säilynyt lähes ennallaan. Reilu viidennes rahoituksen hakua suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen. Finanssikriisin pahimpien vaiheiden aikana osuus oli noin 15 prosenttiyksikköä suurempi. Teollisuuden kiinnostus Finnveraa koh-

Taulukko 21: Ulkoisen rahoituksen tärkein aiottu käyttötarkoitus toimialoittain %, */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Tieto- ja viestintä- tekniikkalaitte/ohjelmistot	9	7	6	3	12
Muut koneet- ja laitteet/ rakennusinvestoinnit	54	63	63	43	53
Kehittämishankkeisiin, ml. henkilöstön osaaminen	19	20	10	12	23
Käyttöpääomaksi kasvuun tai kansainvälistymiseen	25	31	17	38	23
Käyttöpääomaksi suhdan- teista/taloudellisista syistä johtuen	11	6	13	16	9
Omistusjärjestelyt/ yrityskaupat	10	12	10	9	9
Vientikauppojen rahoittaminen	5	10	4	6	3
Muu tarkoitus	9	6	12	7	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

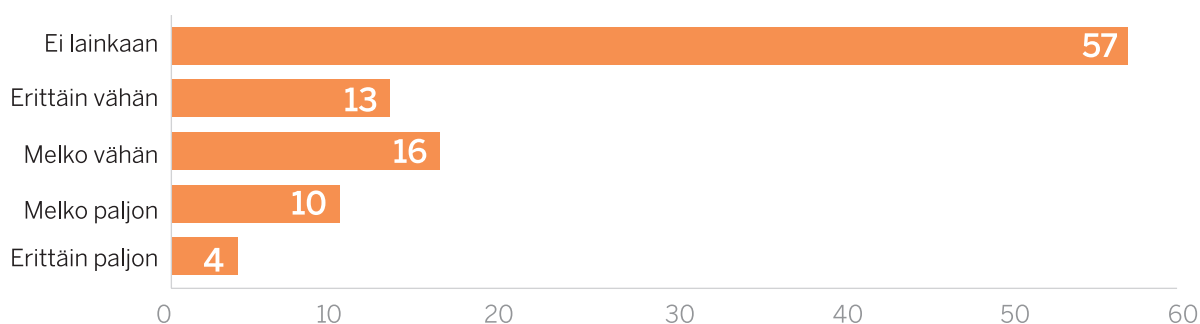
taan rahoittajana on muita toimialoja suurempaa ja sen osuus on hieman kasvanut.

Barometrissa kysyttiin myös yritysten arvioita rahoittajien luottopolitiikan muutoksista sekä siitä, miten nämä muutokset ovat näkyneet rahoitusehdoissa. Vastausten mukaan vaikuttaisi siltä, että luottopolitiikan suurimmat muutokset olisivat ohi. Edelleen silti reilut 40 prosenttia barometrin vastaajista raportoi, että luottopolitiikka on muuttunut ainakin jonkin verran ja että rahoitusmarkkinoiden muutokset ovat heijastuneet yritysten rahoitusehtoihin.

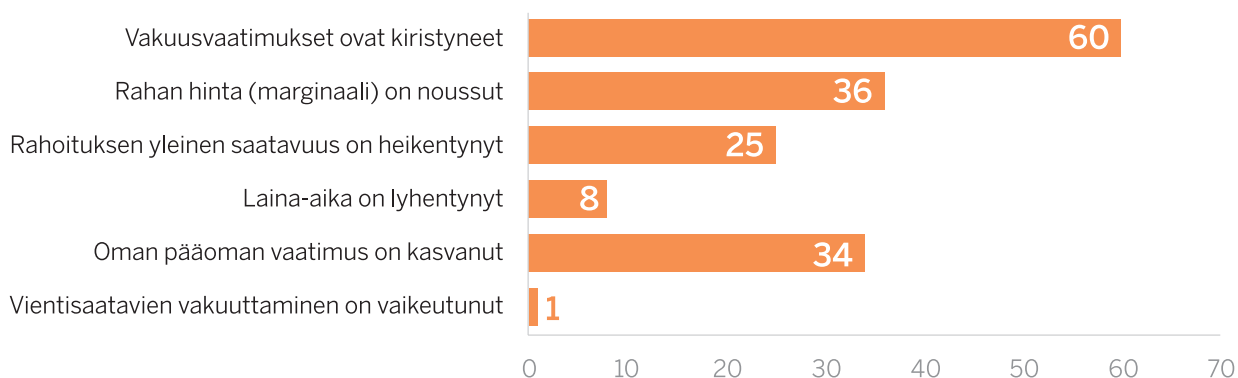
Rahoittajien luottopolitiikan muutos on hyvin laaja-alaista. Vastaajien mukaan rahan hinta eli rahoittajan marginaali on noussut, vakuusvaatimukset ovat kiristyneet, oman pääoman vaatimus on kasvanut ja lainavaatimukset ovat kiristyneet. Tilanne on pysynyt melko samanlaisena, mutta vakuusvaatimusten osalta tilanne on edelleen kiristynyt.

Kehitys on ollut kaikilla toimialoilla samansuuntaista. Vaikuttaakin siltä, että pienten ja keskisuurten yritysten rahoitusolosuhteet näyttävät viime vuosina kehittyneen heikommin kuin suurten yritysten.

Kuva 20: Rahoittajien luottopolitiikan kiristyminen viimeisen 12 kuukauden aikana, %

Kuva 21: Miten luottopolitiikka on kiristynyt, %

Taulukko 22: Ulkoisen rahoituksen aiottut lähteet, % */

	Pankki	Rahoitusyhtiö	Finnvera	ELY-keskus	Tekes	Yksityinen henkilösijoittaja	Pääomasijoitusyhtiö	Vakuutusyhtiö	Teollisuussijoitus	Joukkorahoitus	Velkakirjat	Listautuminen
Kaikki yritykset	73	30	22	13	14	11	8	4	1	3	1	0
Toimialoittain												
Teollisuus	82	28	34	30	23	6	11	5	1	5	3	0
Rakentaminen	78	34	17	8	8	4	5	3	1	2	1	0
Kauppa	82	21	25	8	10	10	5	3	0	3	1	0
Palvelut	67	32	20	13	15	15	10	4	1	4	0	1
Kasvuhakuisuuden mukaan												
Voimakkaasti kasvuhakuiset	68	17	35	19	32	21	20	6	2	7	1	1
Kasvuhakuiset	76	29	25	15	13	11	7	3	1	4	1	1
Asemansa säilyttäjät	77	41	10	6	3	3	2	4	1	1	0	0
Ei kasvutavoitetta	56	44	8	3	0	3	2	2	0	0	0	0
Perustamisvuoden mukaan												
ennen 1990	80	33	13	10	6	3	4	4	0	1	0	0
1990–1999	72	33	15	12	13	7	4	4	0	3	1	1
2000–2009	72	33	22	11	16	12	10	6	3	4	1	1
2010 jälkeen	70	25	32	17	17	17	12	2	0	5	1	0

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Rahoituksen ehdoilla ja saatavuudella on suora vaikutus siihen, miten yrityksen kykenevät toteuttamaan erilaisia hankkeita. Tilanne on onneksi säilynyt kohtuullisena. Tästä huolimatta pk-yrityksistä lähes joka seitsemännellä jäi tärkeitä investointi-, kehitys-, markkinointi- tai muita hankkeita toteuttamatta rahoituksen heikon saatavuuden vuoksi.

Laina-aikojen lyheneminen ei näytä tämän baro-

metrin tulosten perusteella olevan merkittävimpien ongelmien joukossa. Kehitys kääntyi tässä barometrissä kuitenkin hieman heikompaan suuntaan vuoden jatkuneen positiivisen kehityksen jälkeen. Vastaajista kahdeksan prosenttia raportoi laina-aikojen lyhentyneen luottopolitiikan muutosten seurauksena. Määrä on lisääntynyt kolme prosenttiyksikköä syksystä.

Kuva 22: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.2 MAKSUVAIKEUDET

Taloustilanteen paranemisesta huolimatta pk-yritysten kassatilanne on säilynyt kireänä. Edelleen lähes joka kuudes pk-yritys raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Osuus on säilynyt korkeana. Ongelman syvyyttä kuvaa se, että maksuvaikeuksista kärsineiden yritysten määrä on pysynyt 14–20 prosentin haarukassa jo seitsemän vuoden ajan.

Eniten maksuvaikeuksia on kaupassa, jossa yrityksistä lähes joka viides raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukau-

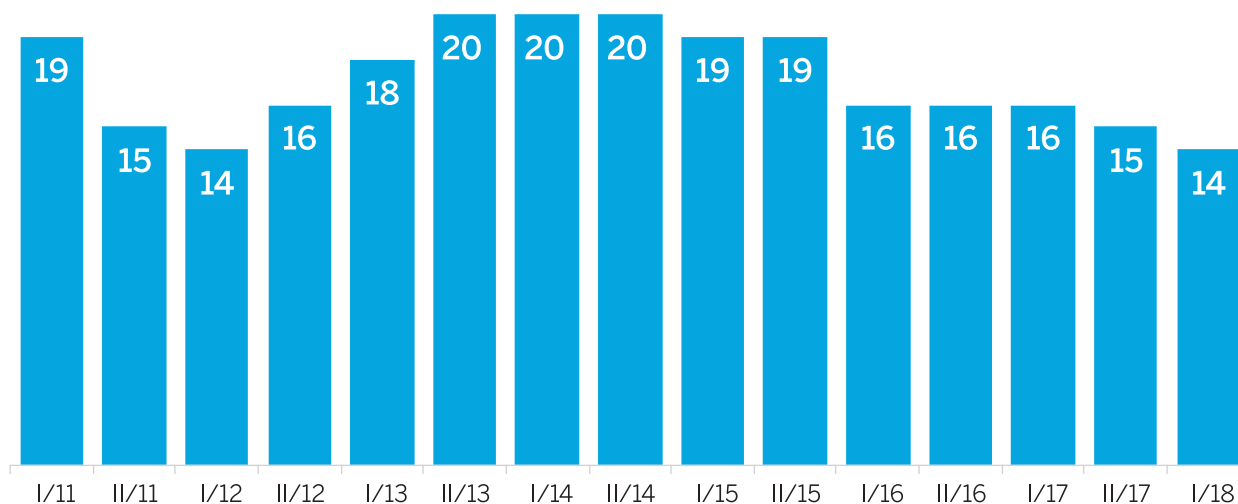
den aikana. Huolestuttavaa tilanteessa on se, että maksuvaikeuksia kohdanneiden yritysten määrä on säilynyt korkeana talouden jo pidempään jatku-
neesta kasvusta huolimatta.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta on positiivista, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä ei ole maksuvaikeuksia oleellisesti enempää kuin muilla pk-yrityksillä. Yritysten elinkaaren näkökulmasta suhteellisen vakaat, 1990-luvulla perustetut yritykset kamppailevat maksuongelmien kanssa hieman harvemmin kuin muut.

Taulukko 23: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yrityksellä maksuvaikeuksia	14	16	14	17	13
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Yrityksellä maksuvaikeuksia	16	14	14	11	18
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Yrityksellä maksuvaikeuksia	14	14	14	12	8
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990	1990–1999	2000–2009	2010 jälkeen	
Yrityksellä maksuvaikeuksia	13	13	15	14	

Kuva 23: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet viimeisen 3 kuukauden aikana, %

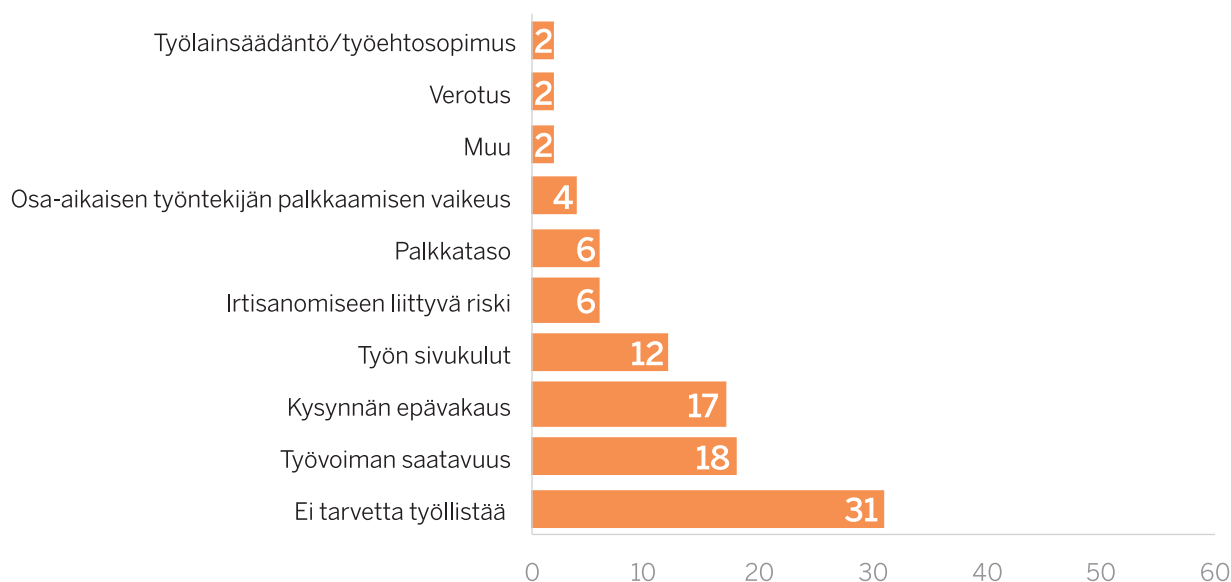
5.3 TYÖLLISTÄMINEN JA OSAAVAN TYÖVOIMAN TURVAAMINEN

Työvoiman saatavuus on yksi keskeisimpiä tekijöitä, joka estää yrityksiä palkkaamasta lisää henkilökuntaa. Tämä ongelma näkyy erityisesti voimakkaasti kasvuhakuisissa yrityksissä, joissa joka kolmannes ilmoittaa sen merkittävimäksi tekijäksi palkkaamisen esteenä. Erityisesti teollisuudessa ja rakentamisessa tämä on suuri ongelma.

Yli puolet yrityksistä kokee osaavan ja yrityksen tarpeita vastaavan työvoiman saatavuuden rajoit-

tavan jossain määrin kasvua. Yhteensä 14 prosenttia pitää tätä merkittävänä kasvun esteenä. Pahimpana ongelma näyttäytyy rakentamisessa. Myös työn sivukulut erottuu merkittävänä tekijänä yrityksissä, joissa olisi tarvetta tai mahdollisuuksia palkata lisähenkilökuntaa. Noin puolet yrityksistä kokee, että heillä ei ole tarvetta työllistää tai että tämän hetkinen kysyntä on riittämätöntä lisätyövoiman palkkaamiseen.

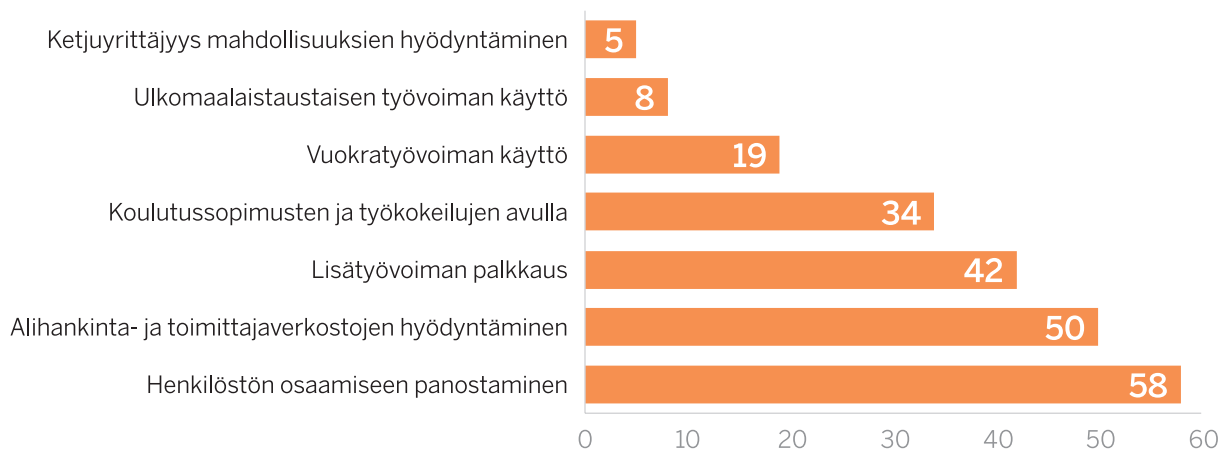
Kuva 24: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Yritykset turvaavat osaavan työvoiman saantia pääosin panostamalla henkilöstön osaamiseen sekä hyödyntämällä alihankinta- ja toimittajaverkostoja. Henkilöstön kehittämiseen panostetaan suhteellisesti eniten kaupan alalla ja alihankintaver-

kostoihin rakentamisessa. Uusien työntekijöiden palkkaaminen on myös yksi keskeisistä keinoista turvata osaavan työvoiman saanti. Koulutussopimusten ja työkokeilujen hyödyntäminen koetaan niin ikään tärkeiksi keinoiksi.

Kuva 25: Keinot varmistaa osaavan työvoiman saanti, %

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 24: Pk-yrityksen työllistämisen pahin este, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Ei tarvetta työllistää	31	24	21	32	35
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän epävakaus	17	21	20	16	16
Palkkataso	6	6	3	9	5
Työn sivukulut	12	10	15	12	11
Irtisanomiseen liittyvä riski	6	8	7	8	5
Muu lainsäädäntö/ työehtosopimus	2	2	2	2	3
Työvoiman saatavuus	18	25	26	13	17
Verotus	2	0	2	2	1
Osa-aikaisen työntekijän palkkaamisen vaikeus	4	1	4	4	4
Muu	2	1	1	1	3

Taulukko 25: Osaavan työvoiman saatavuuden vaikutus, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On kasvun merkittävä este	14	12	19	9	14
Rajoittaa jossain määrin kasvua	39	45	51	34	37
Yritys saa riittävästi osaavaa työvoimaa	47	44	29	58	49

5.4 SUHDANNETILANTEeseen SOPEUTUMINEN JA KEHITTÄMISEN HAASTEET

Viimeisen vuoden aikana parantanut suhdannetilanne näkyy pk-yritysten sopeuttamisen tarpeen vähentymisenä. Erityisesti teollisuudessa tarve on vähentynyt selvästi viime vuodesta. Myös kaupassa ja palveluissa sopeuttamistoimia suunnitellaan entistä vähemmän.

Jos yritys päätyy sopeuttamaan, lomautukset ja erilaiset työaikajärjestelyt ovat ensisijaisia keinoja. Lomautukset ovat käytetyimpiä sopeuttamiskeinoja teollisuudessa. Työaikajärjestelyt ovat taas suosioissa palveluissa ja kaupan alalla. Noin kymmenesosa pk-yrityksistä käyttää tilapäisiä palkan alennuksia sopeuttamiskeinona. Tätä suositaan huomattavasti yleisemmin pienissä yrityksissä kuin suurissa, joissa sitä ei käytetä juuri lainkaan.

Parantunut taloustilanne näkyy selvästi myös yritysten tulevaisuuden näkymissä ja yleinen suhdannetilanne on väistynyt yritysten pahimpana kehittämisen esteenä. Kilpailutilanne on sen sijaan kiristynyt ja se koetaan merkittävimmäksi esteeksi yrityksen kehittämisessä. Resurssitekijät ja kustannustaso ovat myös yleisesti mainittuja tekijöitä.

Rahoitus nousee resurssitekijöiden ohella merkittäväksi kehittämisen esteeksi voimakkaasti kasvuhaluissa yrityksissä. Yritystoiminnan sääntelyä tarkasteltaessa byrokratian suuruus nousee niin ikään selvästi esille. Työehtosopimusten jäykkyys on myös merkittävä kitkatekijä suomalaisessa yritystoiminnassa.

Kuva 26: Pk-yritysten suunnittelemat sopeuttamistoimet, % pk-yrityksistä, jotka suunnittelevat tekevänsä toimia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 26: Pk-yritysten pahimmat kehittämisen esteet, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yritystoiminnan sääntely	13	10	12	12	15
Kustannustaso	17	23	20	18	15
Kilpailutilanne	22	19	23	26	20
Rahoitus	9	13	7	9	8
Resurssitekijät	19	16	19	13	21
Yleinen suhdanne-/taloustilanne	15	16	14	20	13
Ei osaa sanoa	6	3	5	4	7

Taulukko 27: Pk-yritysten suunnitellut sopeuttamistoimet toimialoittain, % */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	15	16	18	16	13
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat suunnittelemassa					
Lomautukset	38	68	56	37	27
Irtisanomiset	15	17	17	17	13
Työaikajärjestelyt	45	54	32	46	49
Tilapäiset palkan alennukset	9	11	4	9	10
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	18	15	23	12	19
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	5	11	1	2	6
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	28	23	18	35	30
Muut	33	23	38	33	34

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 28: Pk-yritysten suunnitellut sopeuttamistoimet kokoluokittain, % */

	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	12	18	17	17	22
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat suunnittelemassa					
Lomautukset	19	51	61	65	56
Irtisanomiset	10	13	25	25	38
Työaikajärjestelyt	35	55	54	54	65
Tilapäiset palkan alennukset	14	6	3	0	0
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	17	18	24	17	17
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	5	4	5	5	11
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	31	25	29	14	29
Muut	42	26	36	16	13

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.5 OMISTAJANVAIHDOKSET

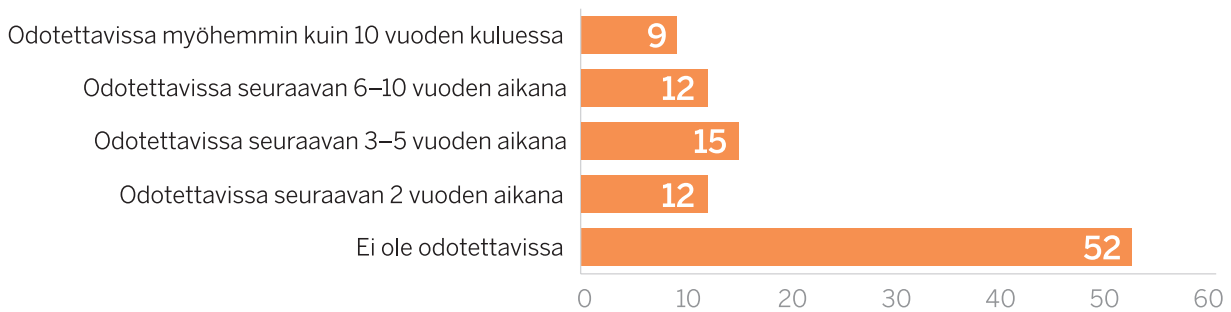
Liiketoiminnan siirtäminen yrityskaupan, sukupolvenvaihdoksen tai yrityksen muun omistajan vaihdoksen myötä luo yritystoiminnalle mahdollisuuden jatkaa. Pk-yrityksistä lähes puolet suunnittelee toteuttavansa omistajanvaihdoksen tulevaisuudessa. Suurin osa on suunniteltu toteutuvan jo seuraavan viiden vuoden aikana. Ennen vuotta 1990 yritystoiminnan aloittaneista pk-yrityksistä jopa 38 prosenttia suunnittelee liiketoiminnan siirtämistä viiden vuoden sisällä. Suhteellisesti eniten omistajanvaihdoksia harkitaan teollisuuden ja kaupan aloilla.

Omistajanvaihdos antaa mahdollisuuden säilyttää yrityksen saavutukset ja kehittää yritystä eteenpäin. Pk-yrityksistä reilu puolet seuraa aktiivisesti yrityksen arvon kehittymistä. Pienemmissä yrityksissä arvon seuraaminen jää kuitenkin vähäisemmälle.

Onnistunut omistajanvaihdos vaatii usein hyvää valmistelua. Kolmasosa pk-yrityksistä kääntyi ensisijaisesti tilitoimistojen puoleen apua tarvittaessa. Lisäksi oman alueen julkiset maksuttomat omistajanvaihdospalvelut ja konsultit ovat suosittuja vaihtoehtoja. Konsultointia suosivat erityisesti voimakkaasti kasvuhaluiset yritykset.

Yrityksen laajentamista tai perustamista harkitsevalle yrityksen tai liiketoiminnan ostaminen on varteenotettava vaihtoehto. Pk-yrityksistä 12 prosenttia on kiinnostunut ostamaan yrityksen tai liiketoiminnan seuraavan kahden vuoden aikana ja yhteensä 21 prosentilla yrityksistä on kiinnostusta laajentamiseen oston kautta jossain vaiheessa yrityksen elinkaarta. Ostohalukkaista yrityksistä ulkopuolista rahoitusta tarvitsee 80 prosenttia yrityksestä. Eniten rahoitusta tarvitaan teollisuuden alalla.

Kuva 27: Pk-yritysten suunnittelemat omistajanvaihdokset, %

Kuva 28: Omistajanvaihdoksia suunnittelevien pk-yritysten avun lähteet, %

5.6 TEKOÄLYN HYÖDYNTÄMINEN

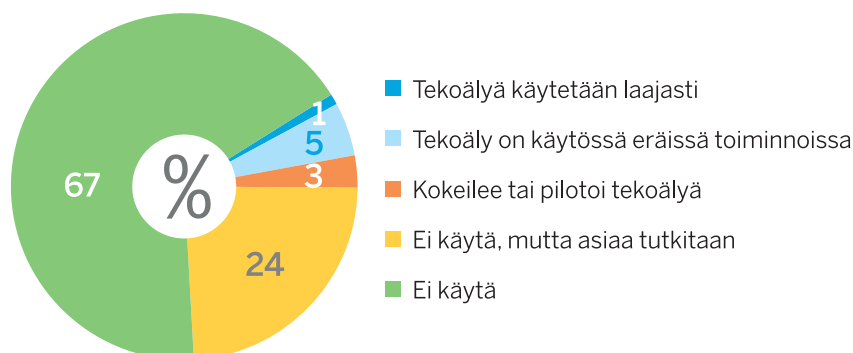
Tekoäly voidaan määritellä ohjelmistoiksi, jotka kykenevät oppimaan ja tekemään päätöksiä lähes samalla tavalla kuin ihmiset. Tekoälyn avulla koneet, laitteet, ohjelmat, järjestelmät ja palvelut voivat toimia tehtävän ja tilanteen mukaisesti järkevällä tavalla. Tekoäly yhdistettynä robotisaatioon ja automaatioon mahdollistaa tuottavuuden ja tuotannon joustavuuden kasvun sekä täysin uudet tuotteet, palvelut ja liiketoimintamallit.

Tekoäly on jossain muodossa yritystoimintaa käytössä kuudella prosentilla pk-yrityksiä. Laajimmin sitä hyödynnetään palvelusektorilla. Kolme prosenttia yrityksistä kokeilee ja pilotoi tekoälyratkaisuja. Teollisuudessa tekoälyä ei ole vielä juuri käytössä, mutta kokeilut ja pilotointi ovat siellä toimialoista laajinta. Voimakkaasti kasvuhaluista yrityksistä neljä prosenttia käyttää tekoälyä laajasti

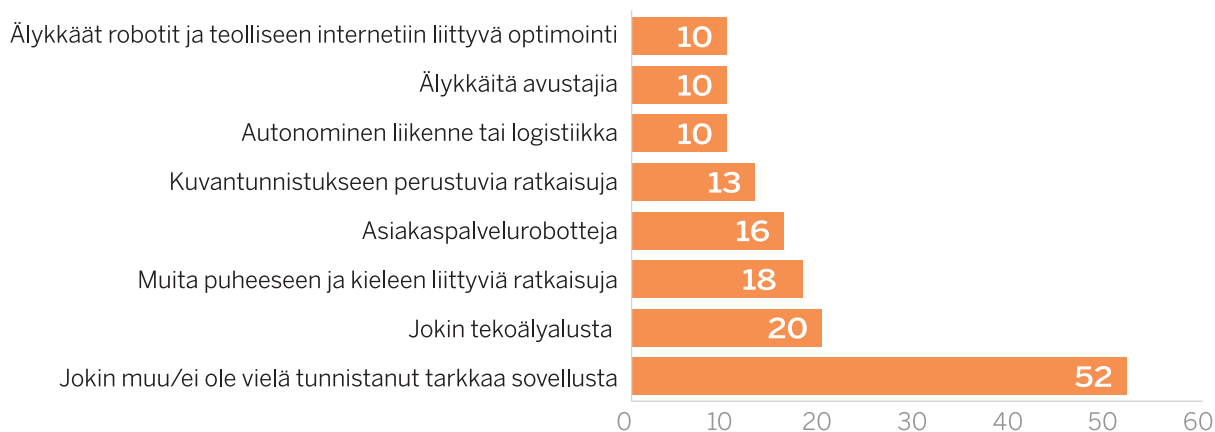
toiminnassaan ja 10 prosenttia jossakin yrityksen toiminnassa.

Tekoälyalustat ovat suosituimpia tekoälyn hyödyntämisen tai kokeilun muotoja. Näitä käytetään erityisesti rakentamisessa ja palveluissa. Lisäksi puheeseen ja kieleen liittyvät ratkaisut sekä asiakaspalvelurobotit ovat keskeisiä käytössä olevia tekoälyn muotoja. Näitä on käytössä tai pilotoinnissa erityisesti kaupan alalla. Älykkäät robotit ja teolliseen internetiin liittyvä optimointi erottuu teollisuudessa keskeisinä tekoälyratkaisuinä. Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten keskuudessa asiakaspalvelurobotit ovat käytetyin älyratkaisu. Tekoälyratkaisujen kirjosta kertoo se, että yli puolet vastaajista ilmaisee jonkun muun vaihtoehdon keskeiseksi tavaksi hyödyntää tekoälyä.

Kuva 29: Tekoälyn hyödyntäminen pk-yrityksissä, %

Kuva 30: Millaista tekoälyä pk-yritykset hyödyntävät, %,*/

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

6. Yhteenveto alueellisista tuloksista

Koko maan suhdanneodotuksien saldoluku laski lukemaan 35. Suidannenäkymien saldoluku laski kolmella yksiköllä viime syksystä. Näyttääkin siltä, että pk-yritysten näkökulmasta talouden suhdannehuippu on jo saavutettu.

Hieman muuta Suomea paremmat näkymät ovat syksyn tapaan Helsingissä, saldoluku 43 sekä pääkaupunkiseudulla ja Uudellamaalla, saldoluku 40. Tosin viime syksyn barometristä näillä alueilla on suhdanneodotuksissa selkeää laskua. Positiivista virettä on myös Satakunnassa ja Etelä-Karjalassa, joiden saldoluvut nousivat selkeästi syksystä. Satakunnassa suhdannetta siivitti odotukset liikevaihdon kasvusta ja Etelä-Karjalassa viennin näkymät, jossa saldoluku nousi puolessa vuodessa 50 yksikköä. Odotukset henkilökunnan määrästä ovat totuttuun tapaan korkealla Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla. Myös Kainuussa on palkkauksen suhteen positiiviset näkymät. Siellä henkilökunnan määrän saldoluku nousi viime syksystä 26 yksikköä, ollen nyt 24. Myös yleiset suhdannenäkymät ovat Kainuussa nousussa.

Pk-sektorin usko viennin vetämiseen on yhä vahvaa. Korkeimmat odotukset viennin kasvusta on Kainuussa ja Uudellamaalla. Myös Pohjois-

Karjalassa ja Keski-Suomessa on havaittavissa selkeästi positiivista virettä. Eniten saldoluvut nousivat viime syksyn lukemista Kainuussa, 56 yksikköä ja Pohjois-Karjalassa, 51 yksikköä. Alavirettä viennissä on näkyvissä erityisesti Keski-Pohjanmaalla, jossa saldoluku jää 18 yksikköön ja laskua viime syksystä on 44 yksikköä.

Tuonnin odotukset koko maan osalta ovat laskussa. Tuontiodotukset ovat suurimmat Etelä-Savossa ja Keski-Pohjanmaalla, saldoluilla 61 ja 55. Heikoimmat näkymät tuonnin suhteen ovat Päijät-Hämeessä, jossa saldoluku jäi kahdeksaan. Suurin pudotus on Etelä-Karjalassa, jossa saldoluku putosi 60 yksikköä ollen nyt 10.

Investointien saldoluku jatkaa syksystä 2016 alkanutta trendiä ollen koko maassa hieman positiivinen. Saldoluku jää selvästi 2000-luvun alun vahvan nousukauden lukemista. Positiivisimmat näkymät ovat Helsingissä ja Uudellamaalla. Myös pääkaupunkiseudun, Satakunnan ja Pohjanmaan saldoluvut ovat päälle valtakunnallisen keskiarvon. Kivin nousu syksyyn verrattuna nähtiin Kainuussa, jossa saldoluku nousi 12 yksikköä. Alhaisin investointien saldoluku on Pohjois-Savossa. Suurin lasku näkymissä on Keski-Suomessa, saldoluvun tippuessa 12 yksiköllä.

Taulukko 29: Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Vientiyritysten odotukset viennin arvosta	Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvosta	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vaka-varaisuus	Innovaatiot, tuotanto ja tuotteiden kehitys
Helsinki	43	45	25	12	50	38	39	30	33	30
Pääkaupunkiseutu	40	41	24	9	60	26	38	34	41	31
Uusimaa	40	42	18	11	79	33	45	30	35	27
Varsinais-Suomi	34	38	13	2	61	13	39	20	30	17
Satakunta	37	46	19	6	61	30	46	28	34	25
Kanta-Häme	29	34	8	-6	35	31	40	23	28	21
Päijät-Häme	36	42	18	1	44	8	38	27	37	19
Pirkanmaa	37	44	18	4	66	26	45	28	31	28
Kymenlaakso	20	28	9	2	46	35	41	10	19	12
Etelä-Karjala	34	35	13	-2	57	10	34	18	29	17
Etelä-Savo	23	29	10	1	52	61	34	22	29	24
Pohjois-Savo	27	36	11	-11	50	28	39	23	27	17
Pohjois-Karjala	20	28	8	-3	74	23	42	15	27	22
Keski-Suomi	28	34	16	-2	73	47	35	30	37	21
Etelä-Pohjanmaa	23	28	10	-4	60	26	40	13	19	12
Pohjanmaa	32	33	12	5	62	22	37	16	23	31
Keski-Pohjanmaa	34	41	17	-3	18	55	30	33	41	19
Pohjois-Pohjanmaa	36	46	18	1	45	26	37	34	38	20
Kainuu	26	34	24	2	78	15	40	20	19	19
Lappi	31	29	14	2	44	34	37	24	35	18
Koko maa	35	40	17	4	57	29	40	26	32	23

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. **Uusimaa, erilliset raportit:**

- **Helsinki**
- **Pääkaupunkiseutu** (pl. Helsinki)
- **Uusimaa** (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)

2. **Varsinais-Suomi**

3. **Satakunta**

4. **Kanta-Häme**

5. **Päijät-Häme**

6. **Pirkanmaa**

7. **Kymenlaakso**

8. **Etelä-Karjala**

9. **Etelä-Savo**

10. **Pohjois-Savo**

11. **Pohjois-Karjala**

12. **Keski-Suomi**

13. **Etelä-Pohjanmaa**

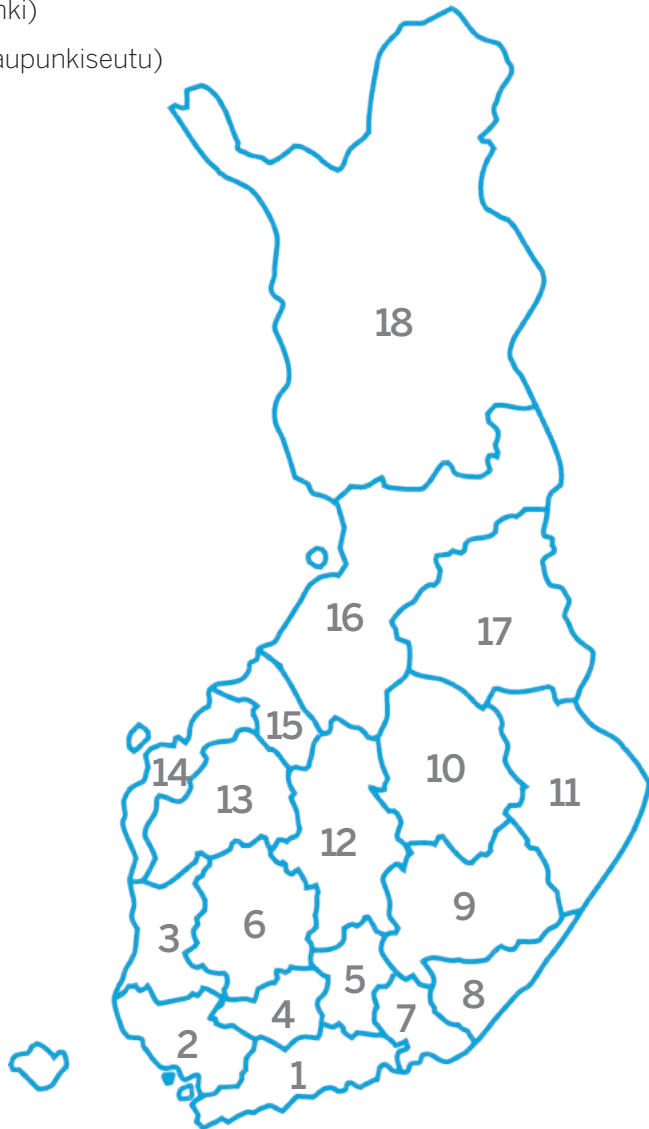
14. **Pohjanmaa**

15. **Keski-Pohjanmaa**

16. **Pohjois-Pohjanmaa**

17. **Kainuu**

18. **Lappi**

Lisäksi tehdään raportit
Hämeen, Kaakkois-Suomen, Pohjanmaan ja
Uudenmaan ELY-alueille sekä Keski-Pohjanmaan Yrittäjien alueelle.

SUOMEN YRITTÄJÄT

Mannerheimintie 76 A, 00250 Helsinki
 PL 999, 00101 Helsinki
 toimisto@yrittajat.fi, puhelin 09 229 221
 yrittajat.fi

ETELÄ-KARJALAN YRITTÄJÄT

Valtakatu 51, 53100 Lappeenranta
 www.yrittajat.fi/etelakarjala
 ekytoimisto@yrittajat.fi, puh. 010 470 1100

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
 www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
 epy@yrittajat.fi, puh. 06 420 5000

ETELÄ-SAVON YRITTÄJÄT

Sammonkatu 12, 50130 Mikkeli
 www.yrittajat.fi/etelasavo
 esy@yrittajat.fi, puh. 0500 651 312

HELSINGIN YRITTÄJÄT

Urho Kekkosen katu 2 C, 00100 Helsinki
 www.yrittajat.fi/helsinki
 toimisto.helsinki@yrittajat.fi, puh. 050 575 2353

HÄMEEN YRITTÄJÄT

Sibeliuksenkatu 11 A 1, 13100 Hämeenlinna
 www.yrittajat.fi/hame
 hame@yrittajat.fi, puh. 010 229 0390

KAINUUN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 26 A, 87100 Kajaani
 www.yrittajat.fi/kainuu
 kainuu@yrittajat.fi, puh. 010 387 7870

KESKI-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
 www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
 kpy@yrittajat.fi, puh. 06 831 5292

KESKI-SUOMEN YRITTÄJÄT

Lutakonaukio 7, 40100 Jyväskylä
 www.yrittajat.fi/keskisuomi
 ksy@yrittajat.fi, puh. 010 425 9200

KYMEN YRITTÄJÄT

Käsityöläiskatu 4, 45100 Kouvola
 www.yrittajat.fi/kymi
 kymi@yrittajat.fi, puh. 044 012 4190

LAPIN YRITTÄJÄT

Hallituskatu 26, 96100 Rovaniemi
 www.yrittajat.fi/lappi
 lappi@yrittajat.fi, puh. 0400 898 200

PIRKANMAAN YRITTÄJÄT

Laukontori, Kehräsaari B, 2. krs, 33200 Tampere
 www.yrittajat.fi/pirkanmaa
 pirkanmaa@yrittajat.fi, puh. 03 251 6500

POHJOIS-KARJALAN YRITTÄJÄT

Linnunlahdentie 2, 80110 Joensuu
 www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
 pky@yrittajat.fi, puh. 050 367 5194

POHJOIS-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Isokatu 4, 90100 Oulu
 www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
 ppy@yrittajat.fi, puh. 010 322 1980

PÄIJÄT-HÄMEEN YRITTÄJÄT

Vesijärvenkatu 15, 15140 Lahti
 www.yrittajat.fi/paijathame
 toimisto@phyrittajat.fi, puh. 010 322 4300

PÄÄKAUPUNKISEUDUN YRITTÄJÄT

Tekniikantie 12, 02150 Espoo
 www.yrittajat.fi/paakaupunkiseutu
 psy@yrittajat.fi, puh. 010 422 1400

RANNIKKO-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Raastuvankatu 12-14 D, 65100 Vaasa
 www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
 info@rp-yrittajat.fi, puh. 050 463 2370

SATAKUNNAN YRITTÄJÄT

Isolinnankatu 24, 28100 Pori
 www.yrittajat.fi/satakunta
 satakunta@yrittajat.fi, puh. 050 312 9301

SAVON YRITTÄJÄT

Kauppakatu 28 B, 3. krs, 70110 Kuopio
 www.yrittajat.fi/savo
 savo@yrittajat.fi, puh. 044 368 0507

UUDENMAAN YRITTÄJÄT

Rantakatu 1, 2. krs, 04400 Järvenpää
 www.yrittajat.fi/uusimaa
 toimisto@uudenmaanyrittajat.fi, puh. 010 231 3050

VARSINAIS-SUOMEN YRITTÄJÄT

Brahenkatu 20, 20100 Turku
 www.yrittajat.fi/varsinaissuomi
 vsy@yrittajat.fi, puh. 02 275 7100

FINNVERA OYJ

Vaihde 029 460 11
Puhelinpalvelu 029 460 2580
Sähköposti etunimi.sukunimi@finnvera.fi
finnvera.fi

HELSINKI

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

TOIMIPISTEET**HELSINKI**

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

JOENSUU

Länsikatu 15, rak. 3 B, 80110 Joensuu

JYVÄSKYLÄ

Piippukatu 11, 40100 Jyväskylä

KAJAANI

Kauppakatu 1, 87100 Kajaani

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

LAHTI

Askonkatu 2, 7. krs, 15140 Lahti

LAPPEENRANTA

Brahenkatu 2, 53100 Lappeenranta

MIKKELI

Jääkärintie 10 A, 2. krs, 50100 Mikkeli

OULU

Sepänkatu 20, 90100 Oulu

PORI

Itäpuisto 7, 5. krs, 28100 Pori

ROVANIEMI

Rovakatu 28, 96200 Rovaniemi

SEINÄJOKI

Frami D, Tiedekatu 2, 60320 Seinäjoki

TAMPERE

Kalevantie 2, 33100 Tampere

TURKU

Humalistonkatu 1, 20100 Turku

VAASA

Virastotalo, Wolffintie 35, 65200 Vaasa

PIETARIN EDUSTUSTO**FINNVERA PLC****REPRESENTATIVE OFFICE
IN ST. PETERSBURG**

Finland House
Ul. Bolshaya Konyushennaya 4-6-8
191186 St. Petersburg, Russia

PL 150, 53501 Lappeenranta
puh. +358 405 088 956

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ

Aleksanterinkatu 4, 00170 Helsinki
puhelin 029 506 0000
tem.fi

ETELÄ-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Alvar Aallon katu 8, 60100 Seinäjoki
puhelin 0295 027 500
ely-keskus.fi/etela-pohjanmaa

ETELÄ-SAVON ELY-KESKUS

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
puhelin 0295 024 000
ely-keskus.fi/etela-savo

HÄMEEN ELY-KESKUS

Kirkkokatu 12, 15140 Lahti
Hämeenlinnan toimipaikka
Birger Jaarlin katu 15, 13100 Hämeenlinna
puhelin 0295 025 000
ely-keskus.fi/hame

KAAKKOIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Salpausselänkatu 22, 45100 Kouvola
Lappeenrannan toimipaikka
Kauppakatu 40 D, 53100 Lappeenranta
puhelin 0295 029 000
ely-keskus.fi/kaakkois-suomi

KAINUUN ELY-KESKUS

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani
puhelin 0295 023 500
ely-keskus.fi/kainuu

KESKI-SUOMEN ELY-KESKUS

Cygnaeuksenkatu 1, 40100 Jyväskylä
puhelin 0295 024 500
ely-keskus.fi/keski-suomi

LAPIN ELY-KESKUS

Hallituskatu 3 B, 96100 Rovaniemi
Kemin toimipaikka
Asemakatu 19, 94100 Kemi
puhelin 0295 037 000
ely-keskus.fi/lappi

PIRKANMAAN ELY-KESKUS

Pellavatehtaankatu 25, 33100 Tampere
Yliopistonkatu 38 (Attila), 33100 Tampere
puhelin 0295 036 000
ely-keskus.fi/pirkanmaa

POHJANMAAN ELY-KESKUS

Wolffintie 35 B, 5. krs, 65200 Vaasa
Kokkolan toimipaikka
Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
puhelin 0295 028 500
ely-keskus.fi/pohjanmaa

POHJOIS-KARJALAN ELY-KESKUS

Kauppakatu 40 B, 80100 Joensuu
puhelin 0295 026 000
ely-keskus.fi/pohjois-karjala

POHJOIS-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Veteraaninkatu 1, 90100 Oulu
puhelin 0295 038 000
ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa

POHJOIS-SAVON ELY-KESKUS

Kallanranta 11, 70100 Kuopio
puhelin 0295 026 500
ely-keskus.fi/pohjois-savo

SATAKUNNAN ELY-KESKUS

Valtakatu 12 B, 28100 PORI
puhelin 0295 022 000
ely-keskus.fi/satakunta

UUDENMAAN ELY-KESKUS

Opastinsilta 12 B, 5. krs, 00520 Helsinki
puhelin 0295 021 000
ely-keskus.fi/uusimaa

VARSINAIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Itsenäisyydenaukio 2, 20800 Turku
puhelin 0295 022 500
ely-keskus.fi/varsinais-suomi

Suomen Yrittäjät
Mannerheimintie 76 A,
00250 HELSINKI
PL 999, 00101 HELSINKI

puhelin 09 229 221

yrittajat.fi

Finnvera Oyj
Porkkalankatu 1,
PL 1010, 00101 Helsinki
Kallanranta 11,
PL 1127, 70111 Kuopio

Valtakunnallinen vaihde:
020 460 11
finnvera.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
Aleksanterinkatu 4,
00170 Helsinki

puhelin 010 606 000

tem.fi